

**Strategija prema mladima Grada Gradačac
2024-2027.
NACRT**

Gradačac, juni 2024.

Sadržaj

Lista skraćenica.....	3
UVODNA RIJEČ GRADONAČELNIKA.....	4
UVOD.....	5
METODOLOGIJA.....	6
TRENTNI POLOŽAJ MLADIH I PLAN DJELOVANJA PO OBLASTIMA.....	8
Obrazovanje i nauka mladih.....	8
Formalno obrazovanje mladih.....	8
Stipendiranje učenika i studenata.....	12
Neformalno obrazovanje mladih.....	13
STRATEŠKI CILJ 1.....	13
Rad, zapošljavanje i poduzetništvo mladih.....	17
STRATEŠKI CILJ 2.....	20
Socijalna briga mladih.....	24
Stambena politika.....	25
STRATEŠKI CILJ 3.....	26
Zdravstvena zaštita mladih.....	29
STRATEŠKI CILJ 4.....	30
Kultura i umjetnost mladih.....	33
STRATEŠKI CILJ 5.....	35
Aktivizam i slobodno vrijeme mladih.....	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
STRATEŠKI CILJ 6.....	38
Sigurnost mladih.....	42
STRATEŠKI CILJ 7.....	43
Mehanizmi za provedbu Strategije prema mladima.....	46
Monitoring i evaluacija.....	47
Pregled troškova po godinama i oblastima.....	48
Učesnici za izradu Strategije prema mladima.....	48

Lista skraćenica

- BHAS** Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine
BiH Bosna i Hercegovina
CIK Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine
EU Evropska unija
FBiH Federacija Bosne i Hercegovine
FZS Federalni zavod za statistiku
KM Konvertibilna marka (valuta BiH)
NVO Nevladina organizacija
Popis Popis stanovništva u BiH iz 2013. godine
SPSS Statistical Package for the Social Sciences
Strategija Strategija prema mladima
TK Tuzlanski kanton
VM Vijeće mladih

UVODNA RIJEČ GRADONAČELNIKA

Investiranje u mlade je veoma važan korak ka razvoju stabilnosti i prosperitetu Bosne i Hercegovine, tako i u našem gradu Gradačcu. Grad Gradačac radi na razvoju svojih kapaciteta, uz sistemsko korištenje praksi i standarda razvijenih u okviru jedinica lokalne samouprave, sa intencijom unapređenja života, rada i standarda svih svojih građana. Aktivno učešće mladih u akcijama i donošenju odluka na lokalnom nivou je najbitnije ukoliko želimo graditi demokratsko sveobuhvatno i prosperitetno društvo.

Jednu od omladinskih politika predstavlja strategija koja obezbjeđuje unapređenja položaja mladih kao i rješavanja njihovih problema. Programi i mjere koje se donose imaju za cilj da pruže bolje uvjete za život mladim ljudima. Grad Gradačac je do sada iskazao svoje veliko interesovanje za provođenje omladinskih politika jer mladi trebaju biti ključni prioritet svakog društva, uzimajući u obzir kontinuirani odlazak iz zemlje, kao i analize nevladinih organizacija po pitanju problema kojim se ova populacija susreće.

Strategija prema mladima Grada Gradačac za period 2024-2027. godine temeljni je pokazatelj društveno-političke vizije razvoja položaja mladih u gradu Gradačcu. Strategija za mlade predstavlja skup načela, vrijednosti i ciljeva kojima Grad Gradačac želi poboljšati kvaliteta života mladih, nudeći im sistemski pristup u izgradnji socijalnih, ekonomskih, obrazovnih, kulturnih i drugih uslova za njihov kvalitetan razvoj, a time i sprječavajući njihov odlazak sa područja grada.

Značajno je spomenuti da su na izradi ovog dokumenta u najvećoj mjeri radili upravo mladi iz grada Gradačca, čime smo im omogućili veći uticaj, kako na planiranje razvoja svoje lokalne zajednice, tako i aktivnijeg učešća u procesima donošenja odluka koje se tiču njih samih na području cijelog grada. Izrada ove Strategije nastavak je strateškog opredjeljenja Grada Gradačac da unaprjeđuje položaj mladih, što je započeto kroz prethodnu Strategiju prema mladima koja je bila na snazi od 2008. do 2010. godine.

Omladinske organizacije sa područja grada (Udruženje KULT Gradačac, Lokalni tim Gradačac Asocijacije srednjoškolaca u BiH (ASuBiH), Vijeće mladih općine Gradačac i Udruženje mladih „Futura“) kroz inicijativu „Strategija promjene“, gradska uprava, Radna grupa i svi koji su bili uključeni u izradu ovog dokumenta, u budućnosti će učiniti da mladi, koji su aktivni građani našeg društva, nastave biti pozitivna promjena i da kroz kreativne inicijative i implementaciju ove Strategije rade na poboljšanju statusa njih samih, kao i ostalih mladih na području kantona i cijele države.

**Gradonačelnik
mr.sci Edis Dervišagić**

UVOD

Prema popisu iz 1991. godine na današnjem području Grada Gradačac živio je 56.581 stanovnik, a prema popisu iz 2013. ukupan broj stanovnika je 39.340, što je smanjenje za oko 44%, odnosno preko 17.000 osoba manje. U Gradačcu živi oko 12% stanovništva Tuzlanskog kantona.

Od ukupnog broja mladih u dobi od 15 do 29 godina koji žive na području Tuzlanskog kantona, oko 8,5% ih živi na teritoriji Gradačca. Iskazano realnim brojkama to znači da od ukupno 96.929 mladih, koliko ih ima na području Tuzlanskog kantona, 8.306 mladih živi na teritoriji Gradačca.

Kategorija mladih se odnosi na populaciju od 15 do 30 godina što je propisano i Zakonom o mladima Federacije Bosne i Hercegovine¹. Veoma je značajno istaći da, kada je riječ o mladima kao zasebnoj društvenoj kategoriji koja je socijalno heterogena, integralni je dio društva i dijeli međusobne ciljeve i viziju te zbog toga je jako važno da svaka samouprava i svaki nivo vlasti razvije strategiju prema mladima koja odgovara na potrebe i probleme mladih.

Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine u općim odredbama utvrđuje da se institucionalno organizirana briga o mladima, omladinsko udruživanje i učešće mladih na svim nivoima odlučivanja treba zasnivati na načelima poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda, na poštivanju ustavnog poretka, zakona i međunarodnog prava te izgradnji demokratskih institucija zasnovanih na političkom pluralizmu i uspostavi vladavine prava, kao i uvažavanju međunarodnopravnih standarda i najbolje međunarodne prakse u pogledu mladih i rada s mladima. Zakon o mladima Federacije BiH također na svoj način uređuje i definiše pojmove politike prema mladima i strategije prema mladima i obavezuju svaku općinu u Federaciji BiH da pristupi izradi strategije prema mladima u svojoj općini. Prema navedenom Zakonu i članu 4 „strategija prema mladima jeste dokument institucija vlasti s programskim pristupom djelovanjima prema mladima što uključuje definirane potrebe mladih, strateške pravce djelovanja te ciljeve strategije.“ Član 7. definiše pravo mladih na pravovremenu informaciju o svim pitanjima koja su od interesa za njih pa tako svi nivoi vlasti u Federaciji imaju obavezu održati javne rasprave i konsultacije uz učešće predstavnika/ca vijeća mladih u procesu usvajanja: - određene sektorske politike prema mladima, - programa djelovanja za mlade, - strategije prema mladima, - dijela budžeta koji se tiče pitanja mladih.

Pored Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine učešće mladih ljudi u svim sferama javnog života i razvoj strategija za mlade na državnom i lokalnom nivou podstiču i promoviraju Vijeće Evrope, Evropski omladinski forum, Evropska komisija i slične međunarodne organizacije. Na nivou Evropske unije postoje dokumenti koji se tiču učešća mladih i njihovog položaja kao što su Evropska povelja o učešću mladih na lokalnom i regionalnom nivou, Bijela knjiga za mlade, Rezolucija o Evropskoj omladinskoj politici/strategiji za mlade i slično.

Grad Gradačac trenutno nema Strategiju prema mladima.

Strateškim pristupom prema mladima žele se stvoriti uvjeti za afirmaciju mladih, smanjiti njihov odlazak iz zemlje, izgraditi konstruktivan i partnerski odnos sa omladinskim organizacijama, kantonalnim organima i lokalnom samoupravom u ostvarivanju ciljeva za dobrobit mladih ljudi u društvu.

¹ „Službene novine FBiH“, broj: 36/10 (<https://www.vijecemladih.ba/wp-content/uploads/2016/12/Zakon-o-mladima.pdf>).

METODOLOGIJA

Grad Gradačac u saradnji s omladinskim organizacijama sa područja grada (Udruženje KULT Gradačac, Lokalni tim Gradačac Asocijacije srednjoškolaca u BiH (ASuBiH), Vijeće mladih općine Gradačac i Udruženje mladih „Futura“), kroz inicijativu „Strategija promjene“ donijela je Odluku o provođenju novog istraživanja o položaju i potrebama mladih u Gradačcu, a s ciljem izrade strategije prema mladima Grada Gradačac. Ova kampanja je dio projekta PRAGG koji finansira Vlada Švicarske, a provodi konzorcij koji implementira HELVETAS i NIRAS, u partnerstvu sa lokalnim partnerima Centri civilnih inicijativa (CCI) i Institut za razvoj mladih KULT.

Analiza položaja i potreba mladih grada Gradačac predstavlja rezultate istraživanja koje je Institut za razvoj mladih KULT proveo u periodu od februara do marta 2024. godine. Nakon implementacije prvog istraživanja položaja i potreba mladih provedenog 2019. godine, ova inicijativa predstavlja nastavak predanog rada prema stvaranju održivog i prosperitetnog okruženja za mlade Gradačca.

Metodologija prikupljanja podataka temelji se na standardiziranom upitniku, prilagođenom za potrebe ove studije, koji će omogućiti detaljno sagledavanje problema i potreba mladih s područja Gradačca. Anketari koji su sudjelovali u istraživanju su mladi ljudi, što osigurava veću povezanost s ciljnom populacijom i olakšava otvorenost i iskrenost ispitanika. Kroz ovaj pristup, moguće je dobiti relevantne i autentične informacije koje će nam pomoći u kreiranju efikasnih politika i programa usmjerenih na potrebe mladih Gradačca. Uvažavajući promjene u društvu i izazove s kojima se mladi suočavaju, ovo istraživanje predstavlja važan korak ka osiguranju inkluzivnosti, participacije i održivog razvoja mladih.

Istraživanje je provedeno koristeći tehniku terenskog anketiranja / intervjuiranja uz korištenje standardiziranog upitnika. Za potrebe istraživanja, provedena je i fokus grupa na kojoj je učestvovalo 16 mladih ljudi. Fokus grupa pruža dublje razumijevanje potreba, problema i perspektiva mladih, te omogućava brzu i interaktivnu povratnu informaciju koja može doprinijeti boljem oblikovanju politika i programa usmjerenih na mlade.

Bazu upitnika čine pitanja koja Evropski statistički ured (Eurostat) koristi prilikom istraživanja položaja i potreba mladih u Evropskoj uniji (EU). Osim ovih pitanja, u strukturi upitnika su dodana i pitanja koja su specifična za našu zemlju ili se tiču tema koje su bitne donosiocima odluka na različitim nivoima vlasti. Korištenjem upitnika koji koriste druge zemlje te primjenom iste metodologije istraživanja moguće je raditi komparaciju rezultata kako između BiH i drugih zemalja (rezultati istraživanja su uporedivi s istraživanjima Eurostata u EU), tako i među lokalnim zajednicama i regijama u BiH. Preduslov za navedenu komparaciju je korištenje iste metodologije koju Institut već dugi niz godina koristi kada su u pitanju istraživanja položaja i potreba mladih u BiH te korištenje istog ili vrlo sličnog istraživačkog instrumenta (upitnika).

Na terenu su ispitivane mlade osobe, u dobi od 15 do 30 godina starosti, a što je u skladu sa definicijom „mladih“ prema Zakonu o mladima FBiH. Osobe koje su anketirane su birane metodom slučajnog odabira ispitanika, a što nam osigurava generalizabilnost rezultata i reprezentativnost uzorka (uz definirane parametre margine greške i intervala pouzdanosti). Prilikom dizajniranja uzorka i definiranja mikro lokacija za anketiranje, svaka mlada osoba iz Gradačca je imala podjednaku šansu da bude anketirana. Terensko anketiranje su radile mlade osobe sa područja Gradačca, te su mladi i u samoj provedbi istraživanja (ne samo kao ispitanici) bili uključeni u istraživački proces i pomogli u izradi ove analize.

Prilikom formiranja uzorka za ovo istraživanje te prikupljanja odgovora na upitnik s terena vodilo se računa o parametrima kao što su dob i spol mladih osoba te mjestu njihovog boravka (gradsko i vangradsko područje). Anketirano je 369 mladih osoba sa područja Gradačca, ispitanici su odabrani metodom slučajnog odabira mladih u dobi između 15 i 30 godina starosti. Prilikom određivanja uzorka vodilo se računa o osnovnim demografskim karakteristikama uzorka, a kako bi se dobilo mišljenje svih podgrupa mladih unutar heterogene populacije mladih. Uzorak ove veličine ima grešku od $\pm 5\%$ s nivoom pouzdanosti od 95%. Greška uzorka postoji u svakom istraživanju koje tretira uzorak određene populacije a ne cijelu populaciju zbog toga što rezultati koji se dobiju iz uzorka u ukupnoj populaciji znače procjene, koje kao takve ne mogu biti 100% precizne i moraju imati određeni postotak greške. U praktičnom primjeru ovog istraživanja to znači da svi dobijeni rezultati mogu biti veći ili manji za do 5% u odnosu na prikazane.

Za analizu prikupljenih podataka korišten je Statistički paket za društvene nauke (IBM Statistical Package for the Social Sciences SPSS²). Ovaj programski paket namijenjen je statističkoj obradi podataka, a rezultati su prikazani u tabelama i grafikonima i interpretirani kroz objašnjenja u kraćim tekstovima. Pri izradi ove analize korišteni su podaci državnih institucija: Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine, Zavoda za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine kao i drugih relevantnih institucija.

Istraživanjem je obuhvaćeno sedam oblasti (s pripadajućim podoblastima) koje su od posebnog značaja za mlade, a i sam dokument strategije prema mladima ima strukturu koja prati tematske cjeline prikazane u Tabeli 1.

Tabela 1. Tematske cjeline strategije prema mladima grada Gradačac

Obrazovanje i nauka mladih	Kultura i umjetnost mladih
Rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih	Aktivizam i slobodno vrijeme (učestće, volontiranje, mobilnost, sport, migracije) mladih
Socijalna briga mladih	Sigurnost mladih
Zdravstvena zaštita mladih	

U smislu zakonskog okvira koji uređuje prava i obaveze populacije mladih i organa vlasti posebno je napomenuti da je Zakon o mladima Federacije BiH usvojen 2010. godine. Ovim zakonom su definirane i gore navedene oblasti od interesa za mlade. Kao sidro za statističke podatke o populaciji mladih Gradačca korišteni su podaci sa popisa stanovništva provedenog 2013. godine. Iako je popis proveden prije skoro 10 godina te su mnogi njegovi podaci donekle upitni vrijednosti (zbog različitih demografskih promjena na području BiH), podaci su korišteni kao uporište za ovu analizu jer ne postoje svježiji i sveobuhvatniji podaci o populaciji mladih u Gradačcu, te je ovaj popis korišten kao referentna tačka za demografske karakteristike mladih u ovoj analizi.

² IBM Statistical Package for the Social Sciences SPSS (<https://www.ibm.com/spss>)

TREKUTNI POLOŽAJ MLADIH I PLAN DJELOVANJA PO OBLASTIMA

Obrazovanje i nauka mladih

Obrazovanje se smatra bitnim elementom razvoja svakog društva i pojedinaca. U Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima je navedeno da *niko ne može biti lišen prava na obrazovanje*, što predstavlja univerzalno ljudsko pravo. Također se navodi da u vršenju svih svojih funkcija u oblasti obrazovanja i nastave država poštuje pravo roditelja da osiguraju takvo obrazovanje i nastavu, koje su u skladu s njihovim vlastitim vjerskim i filozofskim uvjerenjima. Kako je Bosna i Hercegovine potpisnica ove konvencije, dužna je osigurati obrazovanje u skladu s ovom konvencijom. Pravo na obrazovanje regulirano je i u domenu društvenog i privrednog prava.

Bosna i Hercegovina sa svojim političkim uređenjem nadležnost obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine spušta na nivo kantona koji dalje sa lokalnim vlastima kreiraju obrazovanje i obrazovnu politiku.

Grad Gradačac za mlade u ovoj oblasti nudi programe stipendiranja i druge vrste pomoći kod obrazovanja za sve kategorije.

Formalno obrazovanje mladih

Osnovno obrazovanje Grada Gradačac organizirano je u sedam centralnih i 16 područnih osnovnih škola. Djeca i mladi u gradu Gradačac imaju mogućnost da u svojoj lokalnoj zajednici pohađaju predškolsko, redovno osnovno i osnovno muzičko obrazovanje i srednje obrazovanje.

Ustanove obrazovanja na području grada Gradačac su:

- jedna javna predškolska ustanova
- jedna privatna predškolska ustanova
- sedam osnovnih škola
- paralelna osnovna muzička škola
- dvije srednje škole - Gimnazija i Mješovita srednja škola.

Prema podacima FZS iz 2023. godine, broj osnovnih škola u Tuzlanskom kantonu se povećao sa 211 u 2021/2022. godini na 212 u 2022/2023. godini. Na području grada Gradačca djeluju ukupno 23 ustanove osnovnog obrazovanja, od kojih je sedam centralnih i 16 područnih osnovnih škola. U TK je primjetan blagi pad upisanih učenika u osnovne škole kroz godine. U akademskoj 2019/2020. godini osnovne škole je bilo upisano 36.655 osnovaca u 212 škola, taj broj je 2021/2022. godine spao na 35.907 učenika, dok je u 2022/2023. akademskoj godini upisano 35.212 učenika u osnovne škole. Gradačac prati trend TK i bilježi pad broja upisa učenika u osnovne škole. U akademskoj 2019/2020. bilo je 3.607 upisanih osnovaca, dok ih je u 2021/2022. akademskoj godini bilo 3.561. U 2022/2023. godini upisano je svega 3.399 učenika u osnovne škole, primjetimo u periodu od 2019. do 2023. godine 208 manje upisanih učenika u osnovne škole u Gradačcu³.

Udio djevojčica u ukupnom broju osnovaca u gradu Gradačcu iznosio je 1.669 u školskoj 2021/2022 godini., te je i u akademskoj 2022/2023. godini taj broj približno isti i iznosi 1.667⁴. Primjetno je da broj upisanih dječaka i djevojčica je sličan i varira sa malim razlikama.

³ Federalni zavod za statistiku BiH [online]. Tuzlanski kanton u brojkama: Sarajevo, 2021. Dostupno na: <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2021/07/tuzlanski-kanton.pdf> [pristupljeno: 28. 3. 2024].

⁴ Federalni zavod za statistiku BiH [online]. Tuzlanski kanton u brojkama: Sarajevo, 2022. Dostupno na: <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2022/06/3.pdf>

Primjetan je pad broja upisanih učenika u osnovne škole kako u Gradačcu tako i u Tuzlanskom kantonu. Trend pada broja upisanih učenika prati opću tendenciju u regiji. To može ukazivati na smanjenje nataliteta ili migraciju stanovništva iz Gradačca i okolnih područja.

Tabela 2. Osnovno obrazovanje

Školska godina		Broj škola		
			Ukupno	Djevojke/djevojčice
2019/2020	Gradačac	23	3.607	1.691
	Tuzlanski kanton	212	36.655	17.751
2020/2021	Gradačac	23	3.561	1.698
	Tuzlanski kanton	212	35.839	17.365
2021/2022	Gradačac	23	3.423	1.669
	Tuzlanski kanton	211	35.907	17.459
2022/2023	Gradačac	23	3.399	1.667
	Tuzlanski kanton	212	35.212	17.206

Izvor: Federalni zavod za statistiku⁵

Promatramo li stanje u srednjem obrazovanju u TK, možemo primijetiti da se broj srednjih škola na području kantona smanjio za jednu školu, sa 34 u 2020 godini na 33 u 2022. godini. Primjetno je da je sa početkom akademske 2022/2023. godine još jedna srednja škola počela sa radom, pa se time broj srednjih škola vratio na stari broj. Usprkos tome, broj srednjoškolaca upisanih opada iz godine u godinu. U TK 2019/2020. akademske godine upisano je 15.582 srednjoškolaca dok je akademske 2022/2023. godine taj broj spao na 14.128 upisana srednjoškolaca.

Tabela 3. Srednje obrazovanje

Školska godina		Broj škola		
			Ukupno	Djevojke/djevojčice
2019/2020	Gradačac	2	1.412	728
	Tuzlanski kanton	34	15.078	7.572
2020/2021	Gradačac	2	1.415	713
	Tuzlanski kanton	34	14.923	7.427

⁵ Federalni zavod za statistiku BiH [online]. Tuzlanski kanton u brojkama: Sarajevo, 2023. Dostupno na: <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2021/07/tuzlanski-kanton.pdf> [pristupljeno: 28. 3. 2024].

2021/2022	Gradačac	2	1.381	678
	Tuzlanski kanton	33	14.384	7.187
2022/2023	Gradačac	2	1.353	645
	Tuzlanski kanton	34	14.128	7.080

Izvor: Federalni zavod za statistiku⁶

Grad Gradačac kroz godine bilježio je i pozitivne i negativne oscilacije u broju učenika. U online bazi Federalnog zavoda za statistiku podaci o broju upisanih srednjoškolaca dostupni su od školske 2009./2010. godine. Broj učenika upisanih u srednje škole akademske 2009/2010. u Gradačcu godine iznosio je 1.738 učenika, što predstavlja razliku od 385 učenika sa akademskom 2022/2023. godinom.

Tabela 4. Broj upisanih učenika u srednje škole

Školska godina	Broj učenika upisanih u srednje škole
2009/2010.	1.748
2010/2011.	1.941
2011/2012.	2.121
2012/2013.	2.143
2013/2014.	1.765
2014/2015.	1.649
2015/2016.	1.524
2016/2017.	1.511
2017/2018.	1.832
2018/2019.	1.439
2019/2020.	1.412
2020/2021.	1.415
2021/2022.	1.381
2022/2023.	1.353

Izvor: Federalni zavod za statistiku⁷

Kada se gleda vrsta srednje škole koju mladi upisuju, primjetno je da opada broj učenika koji upisuju bilo koju vrstu škola. Međutim, trendovi smanjenja upisanih učenika su različiti ovisno o vrsti škole, a pri tome gimnazije bilježe najveću stopu smanjenja broja učenika. Slično kao i u osnovnom obrazovanju, bilježi se pad upisanih učenika u srednje škole u Gradačcu i Tuzlanskom kantonu. Različite vrste srednjih škola imaju različite stope smanjenja upisanih učenika, pri čemu gimnazije bilježe najveći pad. To može ukazivati na promjene u preferencijama mladih u vezi sa srednjoškolskim obrazovanjem, kao i na potrebu prilagođavanja programa srednjih škola interesima i potrebama mladih. Isti trendovi su prisutni i kod pregleda upisanih trendova u srednje škole u Gradačcu.

⁶ Federalni zavod za statistiku [online]. Kantoni u brojkama: Tuzlanski kanton (2019 – 2022) Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/> [pristupljeno: 02. 04. 2024].

⁷ Federalni zavod za statistiku [online]. Kantoni u brojkama: Tuzlanski kanton (2019 – 2022) Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/> [pristupljeno: 02. 04. 2024].

Tabela 5. Upisani učenici prema vrsti srednjih škola

Školska godina		Ukupno	Djevojke/ djevojčice	Gimnazije	Tehničke i srodne škole	Stručne/ strukovne škole
2018/2019	Gradačac	1.439	739	264	741	434
	Tuzlanski kanton	15.579	7.838	2.385	8.472	3.980
2019/2020	Gradačac	1.415	713	240	752	423
	Tuzlanski kanton	15.078	7.572	2.274	8.132	3.952
2020/2021	Gradačac	732	317	83	301	348
	Tuzlanski kanton	14.923	7.427	2.182	8.126	3.876
2021/2022	Gradačac	1381	678	205	741	435
	Tuzlanski kanton	14.384	7.187	1.941	7.975	3.753

Izvor: Federalni zavod za statistiku⁸

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku za 2018. godinu, na području Gradačca smještene su dvije srednje škole (Gimnazija i Mješovita srednja škola).

Tehnički programi koje Mješovita srednja škola „Hasan Kikić“ nudi su⁹:

- **Elektrotehnička škola**
 1. Tehničar elektroenergetike (GTZ)
 2. Tehničar računarstva (GTZ)
- **Tekstilna tehnička škola**
 1. Tekstilni tehničar – dizajner odjeće (EV)
- **Mašinska tehnička škola**
 1. Mašinski tehničar – operator za CNC mašine
 2. Mašinski tehničar za kompjutersko projektovanje
- **Poljoprivredna tehnička škola**
 1. Poljoprivredni tehničar (EV)
 2. Prehrambeni tehničar (EV)
- **Medicinska škola**
 1. Medicinska sestra – tehničar
- **Građevinska tehnička škola**
 1. Građevinski tehničar (EV)
 2. Arhitektonski tehničar (EV)
- **Ekonomska škola**
 1. Ekonomski tehničar – računovodstveno finansijski smjer (EV)¹⁰

⁸ Federalni zavod za statistiku [online]. Kantoni u brojkama: Tuzlanski kanton (2019 – 2022) Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/> [pristupljeno: 02. 04. 2024].

¹⁰ Stručna zvanja Mješovita srednja škola „Hasan Kikić“ Gradačac [online] Dostupno na: <https://www.msshkg.com.ba/index.php/strucna-zvanja/> [pristupljeno: 29.03.2024]

Kroz istraživanje položaja i potreba mladih u Gradačcu, susreli smo se s brojnim važnim temama i iskustvima koje mladi iznose o svojim školskim opcijama i obrazovnim izazovima. Fokus grupa je pružila dublji uvid u dinamiku srednjoškolskog obrazovanja u Gradačcu, posebno u vezi s raznolikošću ponuđenih smjerova i dostupnosti određenih strukovnih programa.

Grad Gradačac, prema dostupnim informacijama, nema visokoškolskih ustanova (privatnih ili državnih). Studenti iz Gradačca svoje obrazovanje nastavljaju uglavnom na univerzitetima i fakultetima u Tuzli, Sarajevu, Banjoj Luci ili Brčkom. Kada se posmatra visoko obrazovanje u TK, može se primijetiti trend pada broja studenata od 2018. do 2022. godine. Trend pokazuje pad ukupnog broja studenata iz 2018. godine s 9.330 na 7.597 u 2022. godini. Trend pada broja studenata očit je i u Gradačcu. Zaključujemo da je broj studenata iz Gradačca opao sa 627 u 2018. godini na 574 u 2022. godini. Primjetan pad broja studenata u Tuzlanskom kantonu, kao i u Gradačcu može ukazivati na promjene u interesima mladih ili biti indikator opće ekonomske situacije.

Tabela 6. Pregled broja upisanih studenata po lokalnim zajednicama u TK iz kojih studenti dolaze

Kanton / Lokalna zajednica	Broj upisanih studenata prema mjestu prebivališta					
	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	Trend
Tuzlanski kanton	9.330	8.523	8.453	7.820	7.597	-18,6%
Banovići	640	514	487	432	420	-34,4%
Gradačac	627	596	600	592	574	-8,5%
Kladanj	243	229	233	207	202	-16,9%
Lukavac	856	768	744	655	637	-25,6%
Srebrenik	612	557	566	538	522	-14,7%
Grad Tuzla	3.524	3.253	3.186	2.971	2.906	-17,5%
Živinice	1.175	1.059	1.011	923	886	-24,6%
Čelić	81	73	77	75	79	-2,5%
Doboj - Istok	181	164	174	180	179	-1,1%
Sapna	68	65	68	68	71	4,4%
Teočak	73	60	60	64	50	-31,5%
Gračanica	788	733	760	697	707	-10,3%
Kalesija	462	452	487	418	364	-21,2%

Izvor: Federalni zavod za statistiku¹¹

Stipendiranje učenika i studenata

Grad Gradačac dodjeljuje stipendije mladima koji imaju prebivalište u ovoj lokalnoj zajednici. Postoji nekoliko kategorija stipendiranja:

- Kategorija I – učenici generacije

¹¹ Federalni zavod za statistiku [online]. Kantoni u brojkama: Tuzlanski kanton (2018 – 2022) Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/> [pristupljeno: 02. 04. 2024].

- Kategorija II studenti sa ostvarenim prosjekom 9 i više u prethodnoj akademskoj godini
- Kategorija III - studenti I godine studiranja/brucosi
- Kategorija IV - studenti od II do VI godine dodiplomskog studija i I ciklusa bolonjskog sistema studiranja
- Kategorija V - studenti iz porodica korisnika boračko-invalidske zaštite
- Kategorija VI - učenici srednjih škola i studenti iz socijalno ugroženih porodica¹²

Prema budžetu grada Gradačca planirano je izdavanje u iznosu od 134.000 KM za isplate stipendija za akademski 2023/24. godinu.¹³

Taj je iznos, prema objavljenom rang listi kandidata za dodjelu stipendija raspodijeljen na 108 mladih osoba iz Gradačca.

Osim stipendija koje se dodjeljuju iz sredstava Budžeta Grada Gradačac, značajan broj prava na stipendije mladi iz Gradačca i kroz programe organizacija i institucija (Fondacija "Hastor", Ministarstvo za boračka pitanja TK, i sl.)

Neformalno obrazovanje mladih

Neformalno obrazovanje podrazumijeva aktivnosti koje se uspostavljaju i provode izvan sistema formalnog obrazovanja kroz koje se stiču određena znanja i vještine.

Neformalno obrazovanje uglavnom na području Grada Gradačac provode nevladine i omladinske organizacije.

Udruženje "KULT" i Vijeće mladih općine Gradačac nekoliko godina redovno u toku ljeta organiziraju omladinski kamp "AktivKULT" tokom kojeg se provode radionice na teme: timski rad, liderstvo, aktivizam mladih i dr.

Značajne aktivnosti na polju neformalnog obrazovanja odvijaju se i u organizaciji Asocijacije srednjoškolaca, tj. lokalnog tima koji također provodi radionice za učenike srednjih škola.

Od 2020. godine na području grada Gradačac djeluje nova omladinska organizacija, Udruženje mladih „Futura“, a čija je misija osnaživanje uloge mladih u društvu kroz edukacije i poticanje na volonterizam.

Na osnovu analiziranog trenutnog stanja u oblasti obrazovanja i nauke, potrebama i problemima mladih u ovoj oblasti ustanovljenim provedenim istraživanjem, navedeni su najprioritetniji problemi za rješavanje i predloženi su sljedeći strateški ciljevi, mjere, period provođenja, nadležnost i željeni rezultati u oblasti obrazovanja:

STRATEŠKI CILJ 1

Unapređenje obrazovnih prilika i povećanje informiranosti mladih u Gradu Gradačac kroz poboljšanje praktične nastave, stipendiranje i programe neformalnog obrazovanja.

Problem 1: Nedostatak praktične nastave u formalnom obrazovanju

Prioritet 1: U skladu sa procedurama u obrazovanju mladima u Općini Gradačac omogućen veći broj časova praktične nastave u formalnom obrazovanju.

¹² Privremene rang liste kandidata za dodjelu stipendija za akademsku 2023/24. godinu [online] Grad Gradačac Dostupno na: <https://gradacac.ba/naslovna/index.php/aktuelnosti/javni-oglas/2890-privremene-rang-liste-kandidata-za-dodjelu-stipendija-za-akademsku-2023-24-godinu> [pristupljeno: 02. 04. 2024].

¹³ Budžet Grada Gradačac za 2024. godinu [online]. Dostupno na: <https://gradacac.ba/naslovna/index.php/budzet/aktuelni-dokument-budzeta> [pristupljeno: 02. 04. 2024].

Željeni rezultati: Mladi imaju više praktične nastave. Unaprijeđen kvalitet obrazovanja u obrazovnim ustanovama u skladu sa potrebama za poboljšanje odgojno-obrazovnog sistema, povećan obim praktične nastave u formalnom obrazovanju, smanjeni uzroci prijevremenog napuštanja obrazovanja na svim nivoima obrazovanja. Bolje umrežene škole i poduzetnici stvaraju uslove za izvođenje praktične nastave.

Problem 2: Mladi ne poznaju i ne koriste aktivno programe stipendiranja.

Prioritet 2: Mladi upoznati i koriste postojeće programe stipendiranja Grada Gradačac u formalnom obrazovanju.

Željeni rezultat: Mladi aktivno koriste programa stipendiranja u formalnom obrazovanju. Lokalna vlast prepoznaje stipendiranja dediceranih zanimanja.

Problem 3: Veliki broj mladih nema pristup programima neformalnog obrazovanja

Prioritet 3: Mladima Grada Gradačac su dostupni raznoliki programi neformalnog obrazovanja.

Željeni rezultati: Unaprijeđena promocija i dostupnost programa neformalnog obrazovanja mladih. Mladi imaju priliku da vide važnost neformalnog obrazovanja kao dodatne vrijednosti na formalno obrazovanje i za bolje pozicioniranje na tržištu rada. Mladi aktivnije koriste programe obrazovanja odraslih (dokvalifikacija, prekvalifikacija, dopunsko sticanje znanja...), mladi koji su prerano napustili sistem obrazovanja koriste programe i centre obrazovanja odraslih u vidu cjeloživotnog učenja i doškoloavanja.

Prioritet	Mjere	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi
1.1. Povećanje kvaliteta i dostupnosti praktične nastave u formalnom obrazovanju i uvođenje novih kurikuluma	<p>1.1.1. Opremljene školske radionice novom opremom za izvođenje praktične nastave;</p> <p>1.1.2. Uspostavljena saradnja sa većim brojem privrednih subjekata u kojima učenici mogu obavljati praktičnu nastavu</p>	<p>1.1.1.1. Pokrenuti inicijativu sa privrednicima grada Gradačac na opremanju radionica savremenim mašinama i opremom i utvrđivanje potreba za uvođenje novih kurikuluma;</p> <p>1.1.2.1. Uspostaviti saradnja sa većim brojem privrednih subjekata i ustanova u kojima učenici mogu obavljati praktičnu nastavu</p>	2024-2027	Škole, privrednici i nadležne gradske službe	60.000,00 KM
1.2. Povećanje informiranosti o korištenju programa stipendiranja i studentskih razmjena	<p>1.2.1. Povećan iznos sredstava u gradskom Budžetu za dodjelu stipendija za 10%</p> <p>1.2.2. Povećan broj mladih koji apliciraju na programe stipendiranja Grada Gradačac</p> <p>2.3. Povećan broj stipendija za deficitarna</p>	<p>1.2.1.1. Planirati veća sredstva za stipendiranje učenika i studenata sa područja grada</p> <p>1.2.2.1. Pripremiti i provesti promociju programa stipendiranja u saradnji sa omladinskim organizacijama i drugim NVO</p> <p>2.3.1. Uključivanje mladih u</p>	2025-2027	Nadležne gradske službe i NVO	52.000,00 KM

	zanimanja na području Grada Gradačac	processe kreiranja odluka o stipendijama			
1.3. Promocija i poticanje programa neformalnog obrazovanja	<p>1.3.1. Povećan broj mladih koji koriste programe doškoloavanja i prekvalifikacije</p> <p>1.3.2. Povećan broj mladih na aktivnostima neformalnog obrazovanja i cjeloživotnog učenja</p>	<p>1.3.1.1. Planirati programe prekvalifikacije prema tačno iskazanim potrebama privrednih subjekata</p> <p>1.3.1.2. Mediji i lokalna uprava daju prostor za promociju neformalnog obrazovanja mladih.</p> <p>1.3.2.1. Planirati programe prekvalifikacije prema tačno iskazanim potrebama privrednih subjekata</p>	2025-2027	<p>Nadležne gradske službe, privrednici, Zavod za zapošljavanje, Trening centar za prekvalifikaciju Gradačac i</p> <p>NVO</p>	40.000 KM

Rad, zapošljavanje i poduzetništvo mladih

Statistički podaci koji pokazuju procentualno ili brojčano stanje na tržištu rada trebaju biti uzeti s rezervom. Više faktora određuje radni status jedne osobe. S druge strane, teško je utvrditi radni status određenog dijela populacije koji može biti nezaposlen a istovremeno neregistriran na birou za zapošljavanje. Javne službe se uglavnom vode brojevima osoba koje su prijavljene na biro za zapošljavanje i koje ulaze u evidenciju nezaposlenih osoba. Također, osobe su dužne da periodično javljaju da se njihov status nije promijenio jer, ako se ne prijave, bivaju brisane iz evidencije. Važno je navesti i „rad na crno“, gdje osoba jeste prijavljena na biro, ali obavlja poslove za koje je plaćena.

Međunarodna organizacija rada (MOR/ILO) nalaže da se prilikom definiranja nezaposlenosti u obzir uzimaju tri kriterija, odnosno:

- da su osobe starije od dobne granice određene za mjerenje ekonomski aktivnog stanovništva koje su tokom mjernog perioda bile bez posla;
- da su osobe tokom navedenog perioda u svakom momentu bile na raspolaganju za posao i
- da su osobe aktivno tražile posao.

Iako ova definicija nastoji obuhvatiti širi aspekt, ipak izostavlja veliki broj osoba koje su u mogućnosti da rade, ali ne traže posao jer misle da ga ne mogu naći. Takve osobe nisu obuhvaćene ovom definicijom. Uzme li se u obzir navedeni okvir, nameće se zaključak da je broj nezaposlenih mladih moguće svesti isključivo na procjenu, a ne na tačan podatak.

Kada je u pitanju politika zapošljavanja, manje nadležnosti se nalazi u okviru djelovanja lokalnih zajednica. Ipak, saradnja lokalne zajednice i viših nivoa vlasti može dovesti do unapređenja i poboljšanja situacije na tržištu rada.

Prema podacima iz Budžeta Grada Gradačac¹⁴ za 2024. godinu nije jasno vidljivo da li postoje posebna izdvajanja za subvencioniranje ili pokretanje novih preduzeća ili preduzeća koja pokreću mladi. Međutim, u Budžetu je vidljivo da je planirana Subvencija privatnim poduzećima i poduzetnicima (bez naglaska ko ih pokreće), iznos predviđen da se realizira u 2024. g. je 100.000,00 KM, dok je taj iznos za 2023. godinu iznosio značajno manje – 20.000 KM. U istom dokumentu je navedeno da je realizacija u ove svrhe 2022. godine iznosila 105.000,00 KM.

Tekući transferi pojedincima, u koja često spadaju registracije novih poduzeća i obrta za 2024. godinu iznose 499.000 KM. Od tog iznosa za transfere pojedincima za posebne namjene izdvojeno je 25.000 KM, isto kao i 2023. godine, a za ovu namjenu 2022. godine realizovano je 0 KM. Zakon o budžetima u Federaciji Bosne i Hercegovine ne određuje tačno šta predstavljaju transeferi pojedincima za posebne namjene, no definiše ih kao transfere date drugim nivoima vlasti ili vanbudžetskim fondovima u okviru programa koji potiču iz budžeta

¹⁴ Budžet Grada Gradačac za 2024. godinu [online]. Dostupno na: <https://gradacac.ba/naslovna/index.php/budzet/aktuelni-dokument-budzeta> [pristupljeno: 02. 04. 2024].

vlade ili fonda koji daje transfer i čije korištenje je definirano i ne može se koristiti u druge svrhe.¹⁵

Neke od sličnih jedinica lokalnih zajednica imaju posebne programe podrške pokretanju biznisa mladih, gdje ulažu značajna sredstva.

Broj nezaposlenih osoba u općoj populaciji u Tuzlanskom kantonu¹⁶ je na dan 31. 12. 2022. godine iznosio 68.213 i taj broj je manji u odnosu na prosječni broj nezaposlenih za prethodne tri godine (2021., 2020. i 2019. godinu).

Tabela 7. Pregled stanja i fluktuacije nezaposlenih osoba u TK

Lokalna zajednica	2019.	2020.	2021.	2022.
Banovići	4.153	4.290	3.981	3.776
Čelić	2.273	2.336	2.240	2.137
Doboj-Istok	1.844	1.990	1.848	1.783
Gračanica	6.948	7.320	6.825	6.815
Gradačac	6.064	6.519	6.030	5.910
Kalesija	6.520	6.682	6.012	5.805
Kladanj	2.377	2.177	2.015	1.915
Lukavac	7.604	7.864	7.222	6.857
Sapna	1.949	1.937	1.851	1.857
Srebrenik	6.916	7.058	6.402	6.482
Teočak	1.245	1.263	1.204	1.196
Tuzla	15.876	17.157	14.820	14.140
Živinice	10.196	10.285	9.851	9.540
UKUPNO	73.965	76.878	70.301	68.213

Izvor: Federalni zavod za statistiku¹⁷

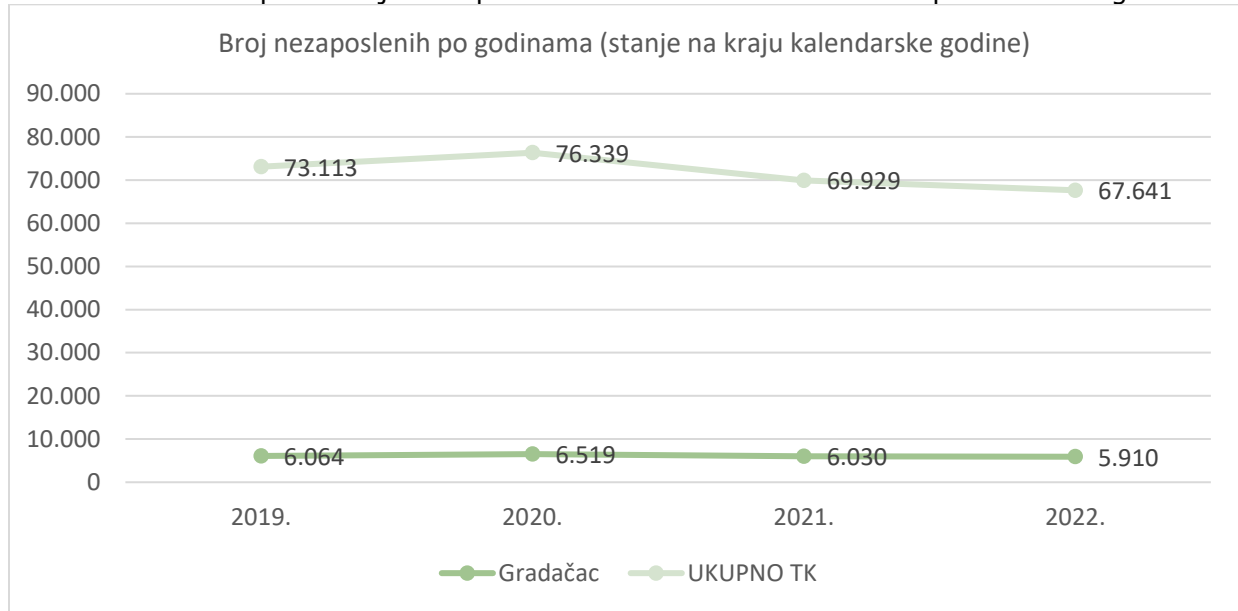
Što se tiče Gradačca, primjetan je pad broja nezaposlenih osoba od 2019. godine. Trend pada broja nezaposlenih primjetan je na nivou cijelog TK te on iznosi 7,78%.

¹⁵ Zakon o budžetima o Federaciji Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine: 2013. godina [online]. Dostupno na: https://mrsri.ks.gov.ba/sites/mrsri.ks.gov.ba/files/05_zakon_o_budzetima_fbih_102_13.pdf [pristupljeno: 02. 04. 2024].

¹⁶ Federalni zavod za statistiku [online]. Kantoni u brojkama: Tuzlanski kanton (2019 – 2022) Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/> [pristupljeno: 02. 04. 2024].

¹⁷ Federalni zavod za statistiku. Kantoni u brojkama: Tuzlanski kanton (2020 – 2023). Dostupno na: <https://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/> [pristupljeno: 02. 04. 2024].

Grafik 1. Trend pada broja nezaposlenih osoba u TK i Gradačcu u periodu od 4 godine

Izvor: Federalni zavod za statistiku¹⁸

Poređenjem broja nezaposlenih mladih i nezaposlenog ukupnog stanovništva pokazuju se razlike u trendovima. Naime, u kategoriji ukupnog stanovništva trend pada nezaposlenih je primjetan u posljednje dvije godine u TK (2020. je specifična godina zbog pandemije koronavirusa). Kada su u pitanju mladi u TK, trend pada nezaposlenih je primjetan u potpunom promatranom periodu.

Također, bilježi se trend pada broja nezaposlenih žena. Najveći pad broja nezaposlenih bilježi se u kategoriji mladih starosti od 20 do 24 godine s 8.220 u februaru 2020. godini na 5.731 u aprilu 2023. godine.

Gledano prema spolu, udio nezaposlenih žena u ukupnom broju nezaposlenih mladih (15 – 29 godina) u aprilu 2023. g. iznosio je 64,1%. Trend sa sličnim odnosom je primjetan kroz sve promatrane godine.

Najmanji procentualni udio nezaposlenih žena je u kategoriji mladih od 15 do 19 godina, gdje se taj postotak kreće od oko 49,8%. Najveći procentualni udio nezaposlenih žena u ukupno nezaposlenom stanovništvu u TK je u dobnoj grupi od 25 do 29 godina gdje je u aprilu 2023. g. bilo 67% nezaposlenih žena u strukturi svih nezaposlenih mladih.

Tabela 8. Pregled broja nezaposlenih mladih osoba u TK po dobnim petogodištima (april, 2023)

STAROSNA DOB		Godina			
		Februar, 2020.	Decembar, 2021.	Novembar, 2022	April, 2023.
15–19 godina	Ukupno	985	2.243	2.385	1.355
	Žena	467	1.113	1.181	712
20–24 godine	Ukupno	8.220	6.900	6.230	5.731
	Žena	4.863	4.332	3.935	3.619

¹⁸ Federalni zavod za statistiku. Kantoni u brojkama: Tuzlanski kanton (2020 – 2023). Dostupno na: <https://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/> [pristupljeno: 02. 04. 2024].

25–29 godina	Ukupno	8.508	7.854	7.476	7.062
	Žena	5.795	5.455	5.258	4.733
Ukupno (mladi)	Ukupno	17.713	16.997	16.091	14.148
	Žena	11.125	10.900	10.374	9.064

Izvor: Služba za zapošljavanje TK¹⁹

Podatke o zaposlenosti i nezaposlenosti mladih treba uzeti sa rezervom jer je prikazani procent (ne)zaposlenosti izračunat na osnovu vlastite procjene mlade osobe da li ona sebe definiše kao zaposlenu, nezaposlenu ili po nekoj drugoj ponuđenoj kategoriji.

Uzimajući u obzir dob ispitanika, druga istraživanja, postojanje rada „na crno“ i različite metodologije koje se koriste za istraživanje tržišta rada, vrlo teško se može odrediti precizno stanje zaposlenosti i nezaposlenosti mladih.

Analizom postojećeg stanja u procesima zapošljavanja i samozapošljavanja mladih na području Grada Gradačac problemi su brojni. Strategije prema mladima može se baviti sa nekoliko njih u predviđenom strateškom periodu s posebnim fokusom na informiranje mladih o postojećim programima, mjerama za smanjenje stope nezaposlenosti mladih i povećanjem mjera zaštite radničkih prava mladih.

STRATEŠKI CILJ 2

Povećanje zaposlenosti i samozapošljavanja mladih kroz aktivno korištenje dostupnih mjera, informiranost o programima zapošljavanja i samozapošljavanja, te prepoznavanje i zaštitu radničkih prava.

Problem 1: 50,1% mladih je reklo da je bilo nezaposleno tokom anketiranja na području Grada Gradačac

Prioritet 1: Mladi aktivno koriste programe zapošljavanja i samozapošljavanja na području Grada Gradačac.

Željeni rezultati: Broj nezaposlenih mladih osoba na evidenciji Biro-a za zapošljavanje Gradačac smanjio se za 10% u periodu od 2024-2027 u odnosu na prethodni strateški period

Problem 2: 87,5% mladih nije informirano o postojećim programima zapošljavanja, samozapošljavanja i prekvalifikacije dostupnih na području Grada Gradačac.

Prioritet 2: Kroz aktivne mjere adekvatno informirati mlade i povećati broj mladih koji koriste postojeće programe zapošljavanja, samozapošljavanja i prekvalifikacije.

Željeni rezultat: Povećan je broj mladih koji se odlučuju za korištenje programa zapošljavanja, samozapošljavanja i prekvalifikacije dostupnih na području Grada Gradačac.

Problem 3: Mladi koji su u radnom odnosu nisu upoznati sa svojim radničkim pravima.

Prioritet 3: Mladi prepoznaju i koriste svoja radnička prava aktivno.

Željeni rezultati: Broj mladih koji „rade na crno“ smanjen za 8% u odnosu na početak strateškog perioda.

Problem 4: Nizak nivo svijesti i interesa mladih za volonterski rad, što rezultira manjkom angažmana i nedostatkom prilika za sticanje dodatnih vještina i znanja kroz volonterske aktivnosti.

Prioritet 4: Mladi aktivno volontiraju te koriste volonterske aktivnosti kao sredstvo za sticanje novih vještina i znanja.

Željeni rezultati: Povećana vidljivost i priznavanje vrijednosti volonterskog rada u zajednici.

¹⁹ Služba za zapošljavanje TK. Statistički bilteni za period 2020 – 2023. Dostupno na: <http://szztk.ba/> [pristupljeno: 2. 8. 2023].

Prioritet	Mjere	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi
2.1. Povećanje aktivnog korištenja mjera zapošljavanja i samozapošljavanja među mladima	2.1.1. Broj nezaposlenih mladih osoba na evidenciji Biro-a za zapošljavanje Gradačac smanjio se za 10% u periodu od 2024-2027 u odnosu na prethodni strateški period	2.1.1.1. Obezbijediti novčana sredstva za Programe zapošljavanja i samozapošljavanja mladih osoba sa područja Grada Gradačac; 1.1.2. Informirati mlade u urbanom i ruralnom djelu grada o postojećim programima zapošljavanja, samozapošljavanja i prekvalifikacije na njima pristupačan način 1.1.3. Aktivno promovirati prilike za zapošljavanje mladih poslodavcima na području grada	2024-2027	Grad Gradačac; Viši nivoi vlasti; Investicijske fondacije;	80.000,00 KM

<p>2.2. Unapređenje informiranosti o programima zapošljavanja, samozapošljavanja i prekvalifikacije</p>	<p>2.2.1. Broj nezaposlenih mladih osoba smanjio se za 10% u odnosu na prethodni strateški period 2.2.2. Povećan je broj mladih koji se odlučuju za korištenje programa zapošljavanja, samozapošljavanja i prekvalifikacije dostupnih na području Grada Gradačac.</p>	<p>2.2.1.1. Informativna kampanja o zapošljavanju i samozapošljavanju namijenjena mladima 2.2.2.1. Promocija aktualnih Programa za zapošljavanje, samozapošljavanje i prekvalifikaciju prema ciljanoj kategoriji korisnika;</p>	2024-2027	<p>Grad Gradačac; Biro za zapošljavanje; Lokalni mediji; Vijeće mladih; Mjesne zajednice;</p>	<p>2.000,00 KM</p>
<p>2.3. Osiguranje prepoznavanja i korištenja radničkih prava među mladima</p>	<p>2.3.1. Zapošljavanje mladih i „rad na crno“ mladih osoba smanjen za 8% u odnosu na prethodni strateški period</p>	<p>2.3.1.1. Promocija radničkih prava pristupačna mladima (radionice za srednjoškolce, šta trebam znati i prvom zapošljavanju i sl), kako bi spremni i informirani ušli na tržište rada; 2.3.1.2. Veća saradnja i podrška poslodavcima koji nude prvo zapošljavanje mladima</p>	2024-2027	<p>Kantonalna uprava inspekcijskih poslova; Vijeće mladih; Biro za zapošljavanje; Medicina rada;</p>	<p>-----</p>

<p>2.4. Promocija i afirmacija volonterskog rada kao sredstva za sticanje dodatnih vještina i znanja</p>	<p>2.4.1. Volonterizam je priznat oblik društvenog angažovanja i upražnjava se</p>	<p>2.4.1.1. Kroz Programe poticati volonterski rad u realnom sektoru u minimalnom trajanju od 6 mjeseci; 2.4.1.2. Uraditi Informaciju koji su potencijalni poslodavci spremni prihvatiti volontere;</p>	<p>2024-2027</p>	<p>Biro za zapošljavanje; Vijeće mladih;</p>	
---	--	---	------------------	--	--

Socijalna briga mladih

Pod socijalnom brigom prema mladima podrazumijevamo sistem koji je usmjeren na poticanje razvoja i socijalnog uključivanja mladih u svim segmentima života, ali i posebno skupina koje zahtijevaju dodatnu podršku i pozornost kako bi adekvatno sudjelovali u društvu i istom doprinosili.

Jedan od najvećih problema mladih u društvu jeste nezaposlenost. Nezaposlenost uzrokuje da mladi ne raspolažu finansijskim sredstvima i to dalje vodi nemogućnošću osamostaljivanja mladih, teže se odlučuju na zasnivanje porodica i roditeljstvo, ne mogu riješiti stambeno pitanje i dr. Također, finansijska nestabilnost utječe i na obrazovanje mladih. S obzirom da nisu u mogućnosti finansirati svoje školovanje, mladi napuštaju obrazovanje prije sticanja kvalifikacije u potrazi za zaposlenjem. Upravo zbog toga, zapošljavaju se u nesigurnim, loše plaćenim, pa i rizičnim poslovima. Mladi nemaju odgovarajući pristup rješavanju svojih egzistencijalnih potreba što dalje utječe ne samo na njihov status, već i na kompletno društvo, a u budućnosti uzrokuje nesklad i nestabilnost.

Uzimajući u obzir da oko 24% mladih živi u domaćinstvima čija su ukupna mjesečna primanja do 1.400 KM i da većina mladih živi u četveročlanim porodicama, možemo zaključiti da oni i njihove porodice raspolažu skromnim novčanim sredstvima.

JU Centar za socijalni rad Gradačac u svom radu, susreće se sa velikim brojem korisnika socijalne zaštite, između ostalog i sa mladim osobama kojima je u određenim situacijama potrebna pomoć u prevazilaženju određenih situacija i životnih poteškoća.

Neka od prava koje JU Centar za socijalni rad uspostavlja korisnicima, bazirajući se na određene zakonske i podzakonske akte su:

1. Stalna novčana pomoć;
2. Lična invalidnina, naknada za njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedski dodatak;
3. Djeca bez roditeljskog staranja u drugim porodicama, uključujući i mlade, kao i odrasle osobe;
4. Djeca i mladi u SOS Kinderdorf;
5. Civilne žrtve rata;
6. Zbrinjavanje lica u ustanove socijalne zaštite;
7. Subvencija troškova prijevoza djece, učenika i studenata;
8. Korisnici jednokratnih novčanih pomoći;
9. Korisnici dječijeg dodatka i uvećanog dječijeg dodatka;
10. Naknada porodiljama u radnom odnosu;
11. Jednokratna novčana pomoć za opremu novorođenog djeteta;
12. Novčana pomoć u prehrani djeteta do šest mjeseci;
13. Naknada za obrok u školama osnovnog obrazovanja.

Navedena prava su bazirana na novčanim davanjima, te je neophodno navesti da JU Centar za socijalni rad u svom radu pruža i druge oblike pomoći djeci, mladima i odraslim osobama. Veliki broj mladih se nalazi u stanju socijalne potrebe, te zbog određenih životnih poteškoća nije u mogućnosti prevazići određene situacije bez institucionalne podrške.

Važno je spomenuti, da osim navedenih poslova u nadležnosti JU Centra za socijalni rad Gradačac je i porodična kuća „Duga“ za djecu i mlade bez roditeljskog staranja.

Sredstva za navedene vidove pomoći obezbjeđuju se iz budžeta TK-a i gradskog budžeta, izuzev sredstava za invalidninu, dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica i ortopedskog dodatka, koja obezbjeđuje Federacija.

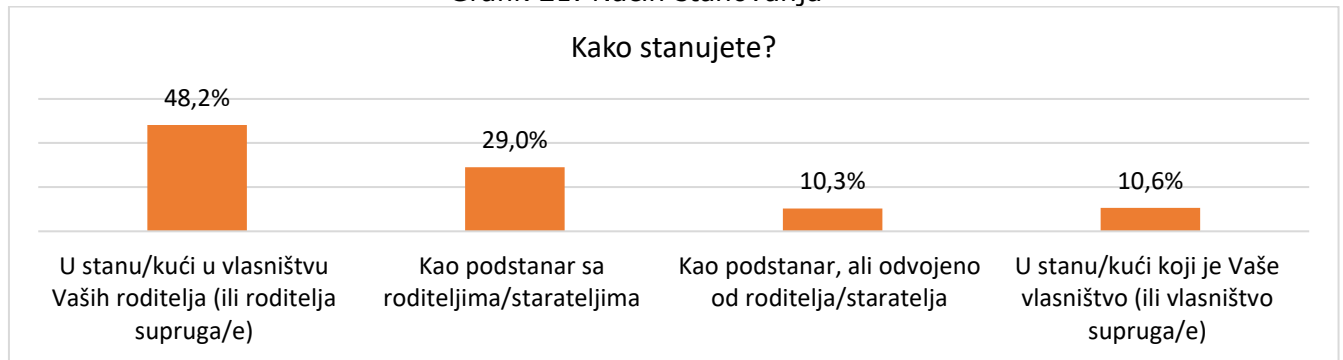
Stambena politika

Stambeno pitanje je važan aspekt kvalitete života svake osobe, pa tako i mladih, posebno kada se mlade osobe trebaju osamostaliti. Analizom odgovora mladih iz Gradačca, može se primijetiti podatak da 48,2% mladih živi u stanu ili kući koja je u vlasništvu njihovih roditelja (ili roditelja supruga/e), dok 29% mladih živi kao podstanar s roditeljima. Prostim zbrajanjem može se zaključiti da 77,2% ispitanih mladih osoba s područja Gradačca živi s roditeljima u zajedničkom domaćinstvu.

Vrijedi istaknuti da skoro svaka četvrta mlada osoba tvrdi da živi odvojeno od roditelja, u objektu u svom vlasništvu ili u iznajmljenom stanu/kući. Odnosno, 10,6% mladih živi u stanu ili kući koju je njihovo vlasništvo (ili vlasništvo supružnika), dok ih 10,3% živi kao podstanar, ali odvojeno od roditelja.

Opažene demografske razlike odnose se samo na činjenicu da mladi u dobi od 25 do 30 godina češće žive odvojeno od roditelja u odnosu na mlade iz mlađih dobnih grupa. Nisu uočene druge razlike po demografskim varijablama među mladima.

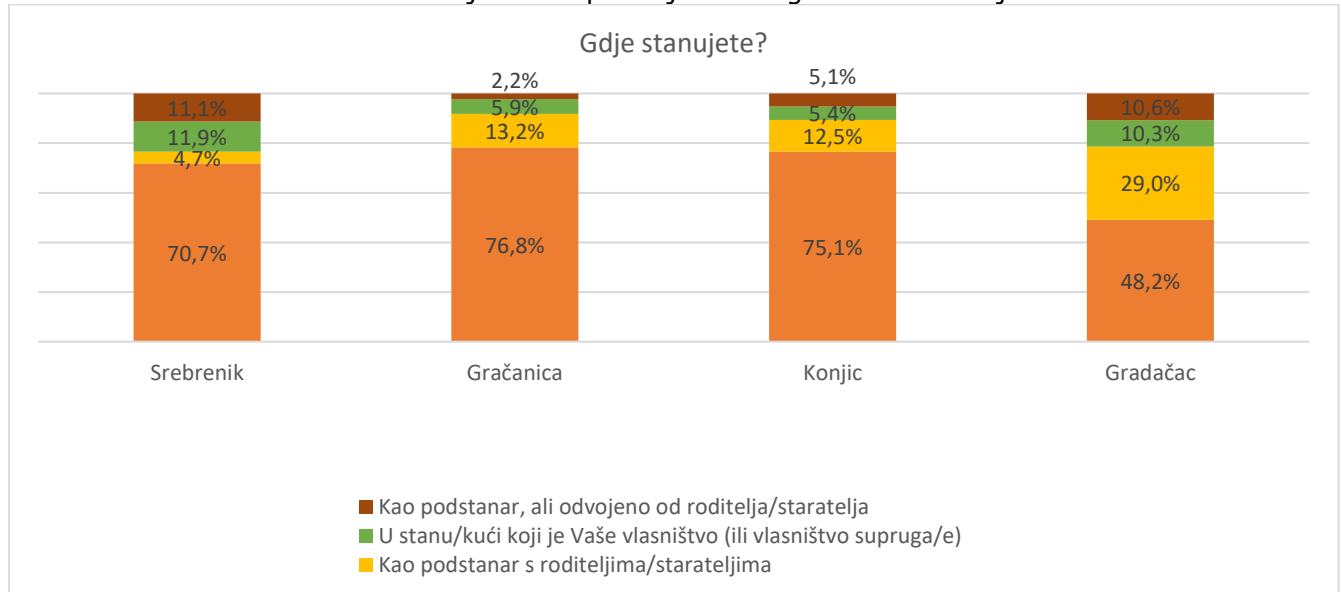
Grafik 21. Način stanovanja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Ukoliko usporedimo odgovore mladih iz Gradačca u odnosu na njihove vršnjake iz drugih sredina, možemo primijetiti da u Gradačcu, u odnosu na druge lokalne zajednice, veći broj mladih živi odvojeno od roditelja (20,9%), dok je taj broj nešto veći jedino u Srebreniku (23%), koji je komparabilno i malo veći grad. Također je u komparaciji sa drugim sredinama moguće primjetiti da veći broj mladih žive kao podstanari sa roditeljima/starateljima.

Grafik 3. Način stanovanja – komparacija sa drugim lokalnim zajednicama

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

STRATEŠKI CILJ 3

Osigurati socijalnu inkluziju i podršku mladima, posebno onima iz socijalno ranjivih i marginaliziranih grupa, kroz ostvarivanje socijalnih prava, eliminaciju diskriminacije te podršku za stambeno osamostaljenje.

Problem 1: Mladi iz socijalno ranjivih grupa na području Grada Gradačac nisu upoznati sa socijalnim pravima

Prioritet 1: Mladi Grada Gradačac, posebno mladi iz socijalno ranjivih grupa koriste svoja socijalna prava

Željeni rezultati: Mladi sa umanjenim socijalnim mogućnostima iz Gradačca poznaju i koriste programe prevencije rizičnog ponašanja.

Problem 2: Mladi iz socijalnih kategorija su diskriminirani u društvu i nisu adekvatno sistemski uključeni u sisteme socijalne zaštite, obrazovanja, zdravstva, prostornog uređenja i pružatelja socijalnih usluga.

Prioritet 2: Mladi iz socijalnih kategorija uživaju jednaka prava i nisu diskriminirana u društvu.

Željeni rezultati: Uspostavljeni programi koji utiču na smanjenje diskriminacija mladih iz socijalnih kategorija u društvu, unaprijediti međuresorna i međusektorska saradnja svih učesnika prema mladima u sistemima socijalne zaštite, obrazovanja, zapošljavanja, zdravstva, prostornog uređenja i pružatelja socijalnih usluga na svim nivoima.

Problem 3: Mladi nemaju podršku u rješavanju pitanja stambenog osamostaljenja.

Prioritet 3: Mladi aktivno koriste programe podrške za stambeno osamostaljenje na području Grada Gradačac.

Željeni rezultati: Grad Gradačac je uspostavila programe za povoljne kreditne uslove za rješavanje stambenog pitanja mladih koji se prvi put odlučuju za kupovinu/gradnju stana/kuće.

Prioritet	Mjere	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/inst itucije	Troškovi
3.1. Osnaživanje mladih Gradačca za Korištenje socijalnih prava	3.1.1. Mladi sa umanjenim socijalnim mogućnostima iz Gradačca poznaju i koriste programe prevencije rizičnog ponašanja.	3.1.1.1. Informiranje mladih, djece i roditelja o pravima u oblasti socijalne zaštite prilagođeni mladima.	2024-2027	Centar za Socijalni rad, škole i NVO	10.000 KM
3.2. Eliminacija diskriminacije i osiguranje jednakih prava za sve mlade	3.2.1. Uspostavljeni programi koji utiču na smanjene diskriminacija mladih iz socijalnih kategorija u društvu.	3.2.1.1. Razvijeni socijalni programi prilagođeni mladima iz socijalnih kategorija	2024-2027	Gradske službe, Centar za Socijalni rad i NVO	20.000 KM
	3.2.2. Unaprijeđena međuresorna i međusektorska saradnja svih učesnika prema mladima u sistemima socijalne zaštite, obrazovanja, zapošljavanja, zdravlja, prostornog uređenja i pružatelja socijalnih usluga na svim nivoima	3.2.2.1. Osmišljavanje i provođenje kampanje za prava socijalno isključenih mladih i uloge svih aktera socijalne zaštite mladih i njihovih prava	2024-2027	Gradske službe i Centar za Socijalni rad, mediji i NVO	15.000 KM
	3.2.3. Unaprjeđenje programa za aktivno uključivanje ranjivih grupa mladih u procese obrazovanja.	3.2.3.1. Kreiranje i uspostavljenje mehanizama podrške (mentorske i finansijske) za aktivno sudjelovanje u srednjoškolskom i visokom obrazovanju mladih iz ranjivih grupa	2024-2027	Ministarstvo obrazovanja Grad Gradačac Socijalne službe NVO	20.000 KM
3.3. Podrška mladima sa područja grada Gradačac za stambeno osamostaljenje	3.3.1. Mladi koji se prvi put odlučuju za kupovinu/gradnju stana/kuće aktivno koriste programe stambenog zbrinjavanja.	3.3.1.1. Iniciranje saradnje sa drugim gradovima/općinama i Kantonom TK na osmišljavanju programa	2024. 2025.	Grad Gradačac, socijalni servisi Grada Gradačac i	-----

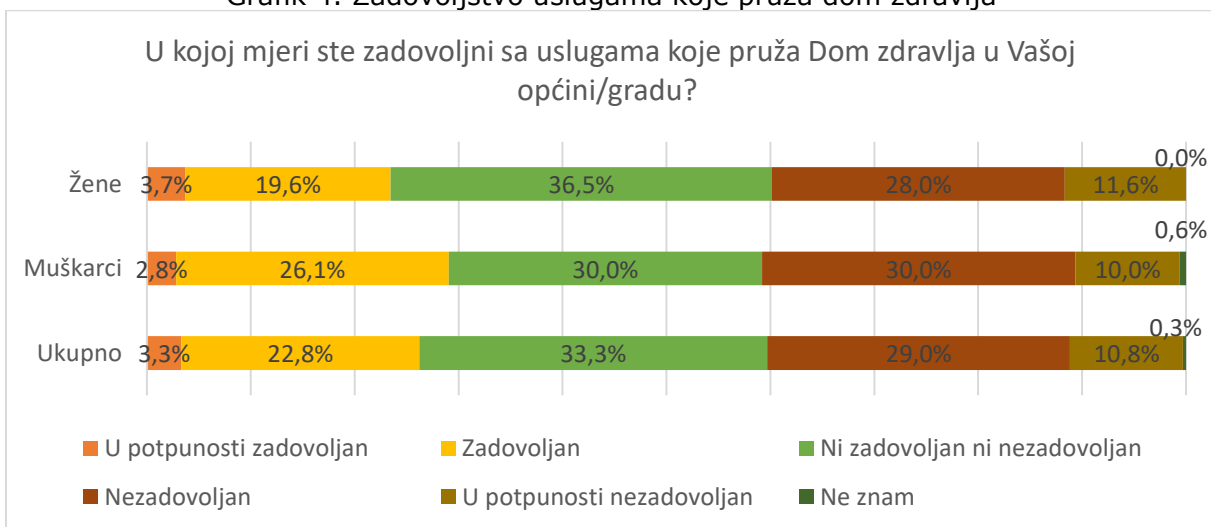
		za stambeno zbrinjavanje mladih		NVO	
		3.3.1.2.Razvoj programa stambenog zbrinjavanja mladih	2025. 2026.	Grad Gradačac, socijalni servisi Grada Gradačac i NVO	-----
		3.3.1.3. Provedba prvog(pilot) programa za stambeno zbrinjavanje mladih	2026. 2027.	Grad Gradačac, socijalni servisi Grada Gradačac i NVO	25.000 KM

Zdravstvena zaštita mladih

Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (*WHO – World Health Organization*) zdravlje je stanje potpunog fizičkog, psihičkog i socijalnog blagostanja, a ne samo odsustvo bolesti ili iznemoglosti. Prema tome, zdravlje zahtjeva multidisciplinarni pristup, dakle ne samo provođenje mjera z oblasti zdravstva, već i obrazovanja, ekonomije, socijalne zaštite i dr. Prema procjeni Svjetske zdravstvene organizacije, zdravstveno stanje zavisi samo 10% od aktivnosti zdravstva, a preostalih 90% zavisi od uvjeta stanovanja, obrazovanja, ekonomskog položaja i sl. Zdravlje mladih posebno ovisi o njihovim porodičnim uvjetima ali i navikama koje razvijaju kroz druge aspekte života.

Mladi Gradačca su u većoj mjeri nezadovoljni (39,8%) nego zadovoljni (26,1%) zdravstvenim uslugama koje pruža lokalni dom zdravlja. Muškarci su zadovoljniji uslugama u odnosu na žene, dok kod nezadovoljnih nisu uočene spolne razlike. Ovi podaci sugeriraju rodno ovisne razlike u percepciji kvalitete usluga zdravstvenih ustanova. Važno je razumjeti specifičnosti tih stavova kako bi se prilagodile usluge i poboljšala zadovoljstvo korisnika, posebno kod muškaraca koji češće izražavaju nezadovoljstvo s uslugama pruženim od strane Domova zdravlja u njihovim zajednicama.

Grafik 4. Zadovoljstvo uslugama koje pruža dom zdravlja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Ako gledamo razlike po mjestu boravka, možemo uočiti razlike među mladima iz gradskih i vangradskih zona. Naime, među mladima iz gradskih područja je 26,4% onih koji su nezadovoljni uslugama doma zdravlja, dok je među mladima iz vangradskih područja nezadovoljnih 45,2%, što ukazuje na vrlo jasno sistemsko nezadovoljstvo zdravstvenim uslugama mladih iz vangradskih područja. Obzirom da ovi mladi usluge primaju uglavnom u područnim ambulantama, potrebno je posebnu pažnju obratiti na kvalitetu zdravstvenih usluga koje se pružaju mladima (ali i općoj populaciji) u isturenim ambulantama.

Inače, u domenu primarne zdravstvene zaštite u Gradačcu djeluje Javna zdravstvena ustanova Dom zdravlja Gradačac²⁰ sa 26 odjeljenja.

Zdravstvene ustanove često pružaju besplatne usluge namijenjene isključivo mladima, ali da je svijest o njihovom postojanju među mladima izuzetno niska.

Četiri petine, odnosno 86,7% mladih tvrdi da nije upoznato s takvim uslugama, što ukazuje na potrebu za jačim promoviranjem i informiranjem o dostupnim zdravstvenim resursima. Samo 1,4% mladih zna za postojanje ovakvih usluga i koristilo ih je, dok 11,4% zna za njih, ali ih nije koristilo.

Ovi podaci sugeriraju da i kada su mladi informirani o ovim uslugama, postoji još uvijek prostor za poboljšanje njihove upotrebe. Značajno je primijetiti da nisu uočene demografske razlike među mladima u pogledu upoznatosti s besplatnim zdravstvenim uslugama namijenjenim samo njima. Ova ujednačenost ukazuje na potrebu za inkluzivnim pristupom u promoviranju tih usluga kako bi se osiguralo da svi mladi imaju pristup i koriste prednosti specifičnih zdravstvenih resursa.

Centar za mentalno zdravlje JZU Dom zdravlja Gradačac u saradnji sa Udruženjem „Djetelina“ kontinuirano provode niz edukativnih predavanja na temu zaštite mentalnog zdravlja, promocije zdravih stilova života te prevencije vršnjačkog nasilja na području grada Gradačac.

Vodeći se Analizom o potrebama i problemima mladih na području Grada Gradačac izdvajaju se problemi koji se mogu rješavati strateškim mjerama.

STRATEŠKI CILJ 4

Osigurati zdravstvenu zaštitu mladih kroz informiranje, prevenciju i pristupačne zdravstvene usluge na području Grada Gradačac.

Problem 1: Mladi, posebno mlade žene, nisu svjesni važnosti redovnih zdravstvenih pregleda, te nemaju dovoljno informacija o dostupnosti istih.

Prioritet 1: Mladi su, posebno mlade žene, informirani o važnosti redovnih zdravstvenih pregleda, vode aktivnije brigu o svom zdravlju kroz njima pristupačne zdravstvene usluge.

Željeni rezultati: Povećan broj mladih, posebno mladih žena, koji redovno dolaze na sistematske i preventivne preglede; unaprijeđene usluge i servisi zdravstvenog centra koje koriste i mladi.

Problem 2: Mladi u visokom procentu 40% koriste cigarete.

Prioritet 2: Mladi su svjesni štetnosti korištenja cigareta i smanjen je broj mladih pušača za 15% u odnosu na početak strateškog perioda.

Željeni rezultati: Uspostavljeni programi koji utiču na informiranje mladih o štetnosti konzumiranja psihoaktivnih supstanci posebno cigareta, nargila i *vejpova*.

Problem 3: Više od 50% mladih ne koristi postojeće zdravstvene usluge za zaštitu ličnog mentalnog zdravlja.

Prioritet 3: Mladi, posebno iz vangradskih područja, koriste postojeće usluge Centra za mentalno zdravlje u svrhu brige o mentalnom zdravlju.

Željeni rezultati: Osigurati dodatnu promociju brige o mentalnom zdravlju među mladima sa naglaskom na one iz vangradskih područja.

²⁰ Javna zdravstvena ustanova Dom zdravlja Gradačac (<https://dzgradacac.com/>)

Prioritet	Mjere	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi
4.1. Povećati svijest mladih o važnosti redovnih zdravstvenih pregleda.	<p>4.1.1. Smanjen broj mladih žena koje nikada nisu obavile ginekološki pregled za 20%.</p> <p>4.1.2. Mladi aktivno koriste zdravstvene usluge namijenjene njima.</p>	<p>4.1.1.1. Edukacije u srednjim školama o značaju preventivnih ginekoloških pregleda i očuvanju reproduktivnog zdravlja.</p> <p>4.1.2.1. Izrada informativnih letaka za mlade</p>	2024-2027	Dom zdravlja Gradačac (dispanzer za zdravstvenu zaštitu žena).	8.000 KM
4.2. Smanjiti broj mladih pušača kroz edukaciju i preventivne programe.	<p>4.2.1. Smanjen broj mladih pušača za 15% u odnosu na početak strateškog perioda</p> <p>4.2.2. Pokrenuti preventivne programe za odvikavanje od psihoaktivnih supstanci</p>	<p>4.2.1.1. Edukativna predavanja u osnovnim, srednjim školama i udruženjima o štetnosti korištenja psihoaktivnih supstanci.</p> <p>4.2.1.2. Provođenje javne kampanje o štetnosti pušenja te Obilježavanje Međunarodnog dana bez cigareta.</p> <p>4.2.2.1. Osigurati pristup savjetovalištim i grupama podrške za mlade pušače.</p> <p>4.2.2.2. Provoditi kampanje na društvenim mrežama usmjerene na štetnost pušenja i prednosti prestanka.</p>	2024-2027	<p>Dom zdravlja Gradačac (dispanzer za plućne bolesti, služba porodične medicine). Osnovne i srednje škole NVO</p> <p>Centar za mentalno zdravlje</p>	12.000 KM

<p>4.3. Povećati korištenje postojećih usluga zaštite mentalnog zdravlja među mladima, posebno onih iz vangradskih područja.</p>	<p>4.3.1. Proširiti dostupnost informacija o mentalnom zdravlju i dostupnim uslugama.</p> <p>4.3.2. Povećati pristupačnost usluga mentalnog zdravlja u vangradskim područjima.</p>	<p>4.3.1.1. Kreirati informativne materijale i distribuirati ih u školama i udruženjima.</p> <p>4.3.1.2. Organizirati edukacije i radionice o važnosti mentalnog zdravlja.</p> <p>4.3.2.1. Organizirati mobilne timove za pružanje usluga mentalnog zdravlja u vangradskim područjima.</p> <p>4.3.2.2. Uspostaviti saradnju s mjesnim zajednicama za identificiranje i upućivanje mladih na potrebne usluge.</p>	<p>2024-2027</p>	<p>NVO Centar za mentalno zdravlje</p>	<p>10.000 KM</p>
---	--	--	------------------	--	-------------------------

Kultura i umjetnost mladih

Mladi se kulturom bave kroz različite aspekte u društvu. Ovo djelovanje obuhvata konkretne sadržaje koji igraju važnu ulogu u obrazovanju i očuvanju tradicije, stvaranju novih materijalnih i društvenih vrijednosti te utječe na razvoj mladih ljudi.

Djelovanje mladih u kulturi jedan je od osnovnih elemenata identiteta mladih i iznimno važno područje njihove afirmacije, komunikacije i stila života. To je zapravo područje kroz koje mladi kritički preispituju tradicionalne kulturne obrasce i naslijeđe kao dio svog identiteta. Stvarajući nove obrasce i estetiku, kreiraju prostor za vlastito prepoznavanje i djelovanje.

Populacija mladih od 15 do 30 godina je pod ogromnim utjecajem medijskih i ostalih zabavnih programa, društvenih mreža i svih drugih oblika subkulture.

Prema posljednjim dostupnim podacima Federalnog zavoda za statistiku²¹, u Gradačcu ne postoji niti jedno pozorište/kazalište, kao ni kino. Međutim u Gradačcu postoji i djeluje Centar za kulturu „Ahmed Muradbegović“.

Infrastrukturno u Gradačcu kultura dobija svoj zamah izgradnjom kino sale 1953. godine. Taj objekat postaje centar svih dešavanja, od povremenih filmskih projekcija, do priredbi svih oblika. To su počeci osnivanja Centra za kulturu. Značajan datum u razvoju ustanove je osnivanje i pokretanje rada Radio stanice Gradačac aprila 1965. godine, kada se djelatnost širi i na polje informisanja. Prema aktuelnim podacima Federalnog zavoda za statistiku, Radio Gradačac ima 8.760 sati emitiranog sadržaja u 2023. godini.²²

Prva Zavičajna muzejska zbirka je formirana 1967. godine, u Kuli Husein kapetana Gradašćevića, sa amaterski prikupljenim eksponatima. Ta Zbirka je djelovala nekoliko godina, da bi se 1976. godine smjestila u prostorije današnje biblioteke u Gradačcu, te je sada u sklopu JU Centra za kulturu „Ahmed Muradbegović“.

Centar za kulturu dakle, od 1965. godine ima djelatnosti: bibliotekarstvo, informisanje, muzejska zbirka i organizacija kulturnih dešavanja (filmske projekcije, pozorišne predstave, koncerti i druge priredbe). Rat je donio potpunu devastaciju objekata, te se nakon rata formira nova JU Centar za kulturu „Ahmed Muradbegović“. Iz djelatnosti ustanove je tada brisana bibliotečka djelatnost, jer se Javna biblioteka registrovala kao samostalna javna ustanova. Danas, Centar za kulturu u svojoj djelatnosti ima informisanje, zaštitu kulturnih vrijednosti i organizaciju kulturnih sadržaja, kao i Zavičajnu muzejsku zbirku.²³

Budžet Gradačca za 2024. godinu obuhvata i transfere za JU Centar za kulturu „Ahmed Muradbegović“ u iznosu od 370.000 KM kao i transfer za JU Javnu biblioteku „Alija Isaković“ u iznosu od 290.000 KM. Bitno je navesti i da su u okviru budžeta planirana izdvajanja od 11.500 KM za elektronsku opremu koja obuhvata kino salu i fotografsku opremu.²⁴

²¹ Federalni zavod za statistiku [online]. Kantoni u brojkama: Tuzlanski kanton (2019 – 2022) Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/> [pristupljeno: 02. 04. 2024].

²² Federalni zavod za statistiku [online]. Kantoni u brojkama: Tuzlanski kanton (2019 – 2022) Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/> [pristupljeno: 02. 04. 2024].

²³ Centar za kulturu „Ahmed Muradbegović“: O nama [online] Dostupno na: <https://www.ckahmedmuradbegovic.ba/o-nama> [pristupljeno: 04. 04. 2024].

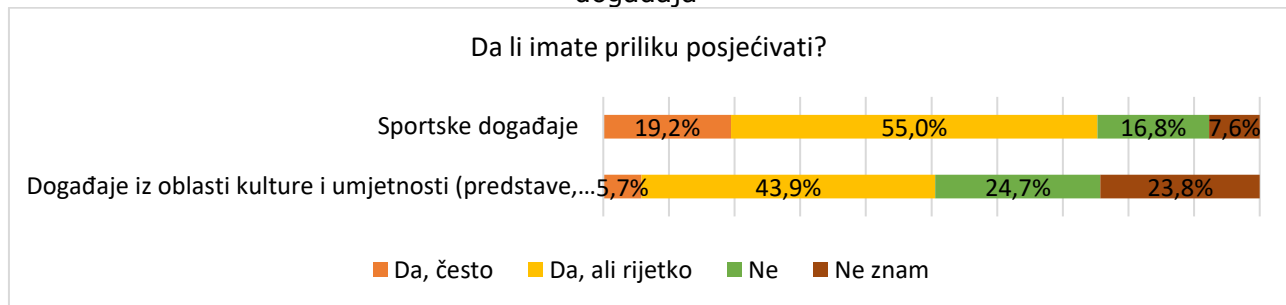
²⁴ Budžet Grada Gradačac za 2024. godinu [online]. Dostupno na: <https://gradacac.ba/naslovna/index.php/budzet/aktuelni-dokument-budzeta> [pristupljeno: 02. 04. 2024].

Mladi su u istraživanju i fokus grupama istakli da je kino funkcionalno, uredno i da ima projekcije tri puta sedmično.

U sklopu budžeta Gradačca za 2024. godinu planirana su izdavanja za kulturu u vidu transfera za kulturu u iznosu od 60.000 KM.²⁵

Vrlo mali udio mladih (5,7%) u Gradačcu smatra da ima priliku često posjećivati događaje iz oblasti kulture i umjetnosti (predstave, koncerte, izložbe i slično), dok 19,2% smatra da ima priliku često posjećivati sportske događaje. Veći postotak je onih koji navode da rijetko imaju priliku posjetiti kulturne događaje (55%) i sportske događaje (43,9%).

Grafik 5. Percepcija prilika za posjećivanjem kulturnih i umjetničkih sadržaja/sportskih događaja

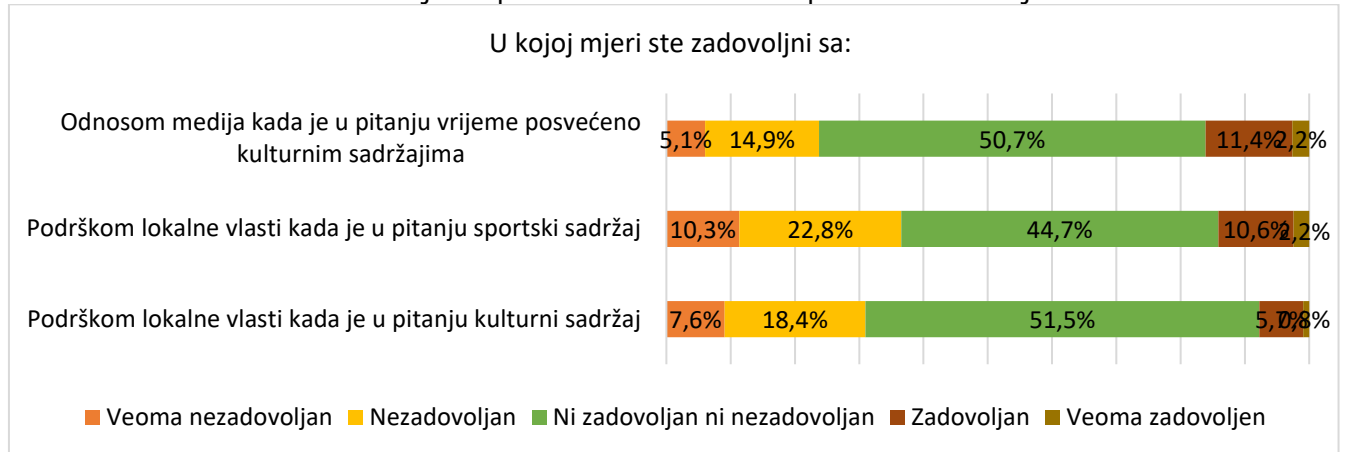
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Grad Gradačac je uspostavila saradnju, odnosno ima uspostavljene partnerske odnose sa gradovima: Düren - SR Njemačka, Sivas - Republika Turska, Striy - Ukrajina, Frýdek-Místek - Republika Češka i Castanedolo - Italija. Pored navedenih gradova Grad Gradačac je uspostavila saradnju i sa brojnim gradovima iz Republike Hrvatske, Slovenije, Crne Gore i Srbije. Saradnja sa partnerskim gradovima doprinijela je izgradnji kapaciteta javnih ustanova, javnih preduzeća, kao i sektoru nevladinih organizacija kao i razmjeni mladih i studijskih putovanja.

Međutim, najmanje zadovoljstva mladi doživljavaju u odnosa medija kada je u pitanju vrijeme posvećeno kulturnim sadržajima. Nisko je i zadovoljstvo mladih u pogledu podrške lokalnih vlasti kulturnim sadržajima. Ovi rezultati ukazuju na potrebu za poboljšanjem angažmana lokalnih vlasti u podršci kulturnim i sportskim inicijativama kako bi se zadovoljstvo mladih povećalo, stvarajući dinamičniju i poticajnu kulturnu i sportsku scenu.

²⁵ Budžet Grada Gradačac za 2024. godinu [online]. Dostupno na: <https://gradacac.ba/naslovna/index.php/budzet/aktuelni-dokument-budzeta> [pristupljeno: 02. 04. 2024].

Grafik 2. Zadovoljstvo podrškom kulturnim i sportskim sadržajima

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prema Analizi o problemima i potrebama mladih može se zaključiti da Centar za kulturu nudi različite sadržaje za mlade ali ipak ne posjeduje adekvatan broj posjetilaca i učesnika, mladih ljudi koji dolaze i posjećuju određene događaje, niti posebno vodi računa o njihovim načinima korištenja postojećeg sadržaja.

STRATEŠKI CILJ 5

Osigurati pristupačnost kulturnih i umjetničkih sadržaja te podržati aktivno sudjelovanje mladih u kulturnim aktivnostima u Gradačcu.

Problem 1: Manjak svijesti mladih o značaju kulture.

Prioritet 1: Mladi su adekvatno upoznati sa kulturnim sadržajima i aktivno ih koriste.

Željeni rezultati: Povećan broj mladih u gradu Gradačac koji redovno koriste usluge Centra za kulturu i drugih kulturnih događanja. Jedan dio mladih aktivno sudjeluje u kreiranju kulturnog sadržaja Grada Gradačac.

Problem 2: Nedovoljno učešće mladih u kulturnim aktivnostima.

Prioritet 2: Mladi uzimaju aktivno učešće u kulturnim aktivnostima Grada Gradačac.

Željeni rezultati: Veći broj mladih uključen u kreiranje i sudjelovanje u kulturnim aktivnostima i događanjima u Gradačcu.

Problem 3: Manjak adekvatnih prostora za kulturne i umjetničke aktivnosti mladih.

Prioritet 3: Postoji dovoljan broj prostora za kulturne i umjetničke aktivnosti mladih.

Željeni rezultati: Osigurani i unaprijeđeni prostori za kulturne i umjetničke aktivnosti koje koriste mladi u Gradačcu.

Prioritet	Mjere	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi
5.1. Promocija i pristupačnost kulturnih sadržaja za mlade.	5.1.1. Organizirati kampanje i radionice za promociju kulturnih sadržaja.	5.1.1.1. Kreirati promotivne materijale o kulturnim događajima i dijeliti ih putem škola i društvenih mreža. 5.1.1.2. Organizirati besplatne kulturne radionice i događaje specifično namijenjene mladima. 5.1.1.3. Organizirati takmičenja i festivale gdje mladi mogu predstaviti svoje umjetničke radove.	2024-2027	JU Centar za kulturu, Grad Gradačac i dr. institucije koje provode kulturne sadržaje NVO	20.000 KM
5.2. Podrška mladima u aktivnom učešću u kulturnim aktivnostima.	5.2.1. Povećan broj mladih u Gradu Gradačac koji redovno koriste usluge Centra za kulturu i drugih kulturnih događanja. Jedan dio mladih aktivno sudjeluje u kreiranju kulturnog sadržaja Grada Gradačac.	5.2.1.1. Uključivanje mladih u pripremu kulturnih i sportskih manifestacija Promocija kulturnih i sportskih sadržaja na mladima pristupačan način (društvene mreže) Promocija rada biblioteke „Alija Isaković“ u školama 5.2.1.2. Formirati omladinske odbore pri školama za organizaciju kulturnih manifestacija.	2024-2027	JU Centar za kulturu Grad Gradačac	-----
5.3. Osiguranje adekvatnih prostora za kulturne i umjetničke aktivnosti mladih.	5.3.1. Mladima je obezbjeđen prostor za umjetničke aktivnosti, održavanje sekcija, kreativnih radionica.	5.3.1.1. Modernizirati postojeće kulturne centre i opremiti ih potrebnom infrastrukturom. 5.3.1.2. Osigurati sredstva za održavanje i poboljšanje postojećih prostora kroz gradski budžet i vanjske fondove.	2024-2027	JU Centar za kulturu Grad Gradačac i dr. organizacije	50.000 KM

Aktivizam i slobodno vrijeme mladih

Pored profesionalnog i rekreativnog bavljenja kulturom i sportom mladi svoje slobodno vrijeme provode i kroz aktivnosti organizacija civilnog društva, volontirajući ili učestvujući u aktivnostima različitih organizacija. Aktivizma, mobilnost i volontiranje jesu jedan od načina za stjecanje takozvanih društvenih vještina mladih. Uz formalno obrazovanje, sudjelovanje u sportskim i kulturnim sadržajima mlado se kroz ovaj vid slobodnog vremena nadograđuju.

Na području grada Gradačac omladinski aktivizam razvija se kroz omladinske organizacije i projekte od 2004. godine u cilju poboljšanja položaja mladih u društvu, njihove aktivne uloge i uključivanja u društvene tokove i procese donošenja odluka u zajednici u kojoj žive.

Registriranjem i osnaživanjem omladinskih organizacija formirano je i Vijeće mladih, kao krovna omladinska organizacija u lokalnoj zajednici.

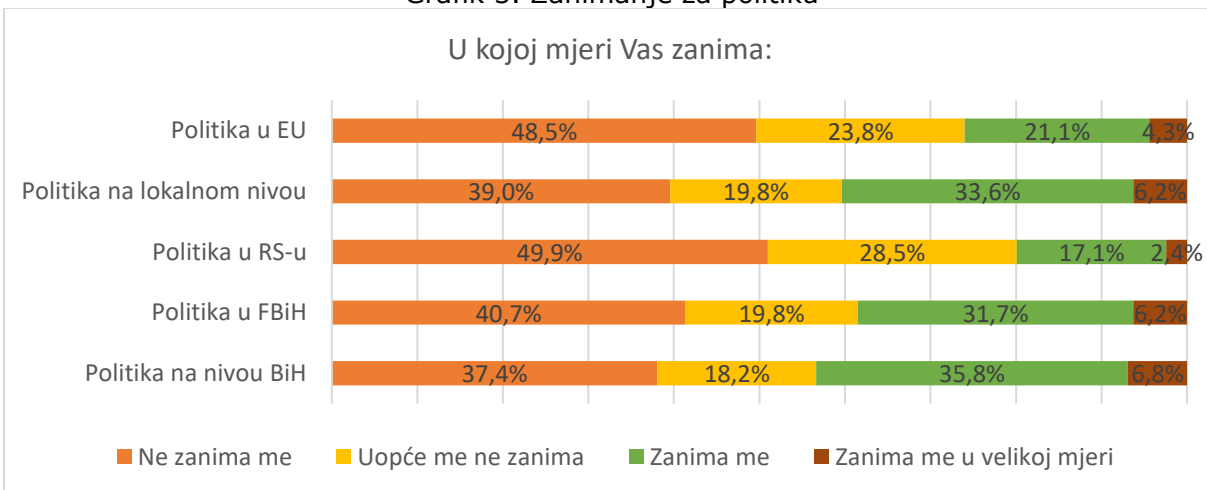
Formirano Vijeće mladih općine Gradačac čine omladinske organizacije "Kult", "Motiv" i "RK Speed Gradačac". Neke od prepoznatljivih aktivnosti omladinskih organizacija su Dan mladih, Sajam obrazovanja i profesionalne orijentacije, muzički i humanitarni koncerti, projekti međunarodne razmjene i mobilnosti mladih, omladinski kampovi i edukativne radionice koje su bazirane na neformalnom obrazovanju.

Pristup mladih osoba u Gradačcu prema politici ima promjenjivu vrijednost u zavisnosti od sfere politike o kojoj je riječ. Najveći interes mladi su iskazali za politiku na lokalnom i državnom nivou, gdje trećina (33,6%) mladih je iskazalo određeni interes za politiku na lokalnom nivou.

Interes za politikom na nivou FBiH je iskazalo 31,37%, dok je interes za političkim dešavanjima na državnom nivou iskazalo 35,8%.

Mladi su najmanje zainteresirani za politiku u Republici Srpskoj i EU. Treba istaknuti da su veći postotci mladih koje ne zanima politika na bilo kom nivou.

Grafik 3. Zanimanje za politiku

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi u Gradačcu gledaju na dolazak do promjena u društvu kroz različite pristupe. Treba istaknuti da najveći broj mladih (45,3%) njih smatra da je glasanje na izborima vrlo učinkovit

način dolaska do društvenih promjena. Taj broj mladih slijedi i broj mladih koji smatraju da radom u političkoj stranci mogu uticati na promjene na učinkovit način.

Prema mišljenju 37,7% mladih promjene se mogu postići učestvovanjem na demonstracijama ili potpisivanjem peticija.

Mladi smatraju da su lična kontaktiranja političara i rad u nevladinim organizacijama najmanje efikasni načini kreiranja društvenih promjena u društvu.

STRATEŠKI CILJ 6

Podržati angažman mladih u aktivizmu i slobodnom vremenu kako bi doprinijeli razvoju Grada Gradačac.

Problem 1: Mladi nisu dovoljno uključeni u procese donošenja odluka unutar lokalne zajednice, što dovodi do nedovoljne reprezentacije njihovih interesa i potreba.

Prioritet 1: Mladi aktivno sudjeluju u procesima donošenja odluka kroz jačanje uloge nevladinih (omladinskih) organizacija.

Željeni rezultati: Povećana zastupljenost mladih u vladinom i nevladinom sektoru za 20%
Veći broj mladih u članstvu omladinskih organizacija; veća zastupljenost mladih u radu političkih stranka. Gradačac prepoznat kao mjesto u kojem se kvalitetno provode aktivnosti za mlade

Problem 2: Nedostatak formalnih mehanizama za uključivanje mladih u procese donošenja odluka.

Prioritet 2: Uspostavljeni i formalizirani mehanizmi koji omogućuju mladima aktivno sudjelovanje u razvojnim projektima i procesima donošenja odluka na lokalnoj razini.

Željeni rezultati: Veći broj mladih uključen u razvojne projekte i procese donošenja odluka na lokalnoj razini.

Problem 3: Mladi nedovoljno koriste svoje slobodno vrijeme za sportske i rekreativne aktivnosti zbog nedostatka informacija i infrastrukture.

Prioritet 3: Mladi se aktivno bave sportskim i rekreativnim aktivnostima i time brinu o svom fizičkom zdravlju

Željeni rezultati: Povećano sudjelovanje mladih u sportskim i rekreativnim aktivnostima.

Problem 4: Nedostatak institucionalne podrške za implementaciju Zakona o mladima FBiH na lokalnoj razini.

Prioritet 4: Član 14. i druge odredbe Zakona o mladima FBiH se u potpunosti implementiraju u Gradu Gradačac

Željeni rezultati: Zakon o mladima FBiH u potpunosti implementiran na lokalnoj razini. Uspostavljene institucije i mehanizmi za podršku mladima koji osiguravaju provedbu zakona i unapređenje položaja mladih kroz omladinsko organizovanje u zajednici.

Prioritet	Mjere	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi
6.1. Podsticanje aktivnog sudjelovanja mladih u procesima donošenja odluka kroz nevladine organizacije	6.1.1. Povećana zastupljenost mladih u vladinom i nevladinom sektoru za 20% (Veći broj mladih u članstvu omladinskih organizacija; veća zastupljenost mladih u radu političkih stranaka Gradačac prepoznat kao mjesto u kojem se kvalitetno provode aktivnosti za mlade)	6.1.1.1. Upoznavanje mladih sa radom lokalnih udruženja i drugih organizacija kroz javne prezentacije, okrugle stolove, Dani otvorenih vrata (kako bi se motivisali da se i oni uključe u njihov radi) 6.1.1.2. Medijska kampanja Vijeća mladih, kao krovne organizacije za mlade	2024-2027	NVO (Vijeće mladih, KULT, omladinski klubovi...) Političke organizacija mediji	5.000 KM
6.2. Osiguravanje mehanizama za aktivno uključivanje mladih u razvoj i procese donošenja odluka u Gradu Gradačac.	6.2.1. Razviti i implementirati mehanizme za uključivanje mladih u lokalne razvojne projekte.	6.2.1.1. Zastupljenost mladih u tijelima koja donose odluke (radne grupe, Komisije za pitanja mladih pri Gradskom vijeću...)	2024-2027	Gradska uprava i NVO	-----
6.3. Promoviranje i podržavanje aktivnog provođenja slobodnog vremena među mladima, uključujući sportske aktivnosti	6.3.1. Organizirati i osigurati infrastrukturu za aktivnosti provođenje slobodnog vremena mladih, uključujući sportske i rekreativne programe za mlade	6.3.1.1. Izraditi programe edukacija i studijskih putovanja 6.3.1.2. Promovisati rekreativne i kreativne programe za mlade 6.3.1.3. Osposobiti započeti Trening centar i staviti u punu funkciju za potrebe mladih	2024-2027	Gradska uprava, Program Erasmus i NVO	300.000 KM

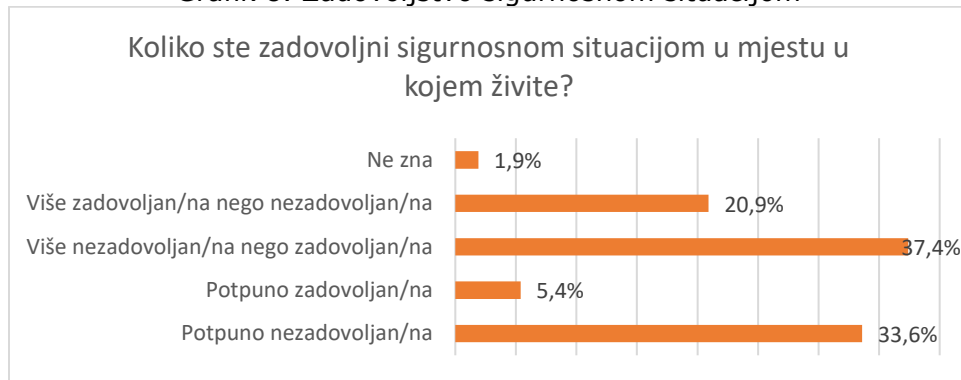
i rekreativne programe.					
6.4. Osigurati punu implementaciju Zakona o mladima FBiH na lokalnoj razini kroz institucionalnu podršku mladima	<p>6.4.1. Uspostaviti institucije i mehanizme za provedbu Zakona o mladima FBiH u Gradu Gradačac.</p> <p>6.4.2. Povećati kapacitete lokalnih vlasti i vijeća mladih kao krovnih institucija za podršku mladima</p>	<p>6.4.1.1. Osiguranje prikladnog prostora za mlade, rad s mladima i omladinske aktivnosti, kao i osiguranje plaćanja troškova njegovog održavanja;</p> <p>6.4.1.2. Nastavak osiguranja te povećanje budžetske stavke koja se tiče pitanja mladih, kao dijela ukupnog budžeta grada;</p> <p>6.4.1.3. Određivanje zasebne nadležne gradske službe za pitanja mladih;</p> <p>6.4.1.4. Uspostavljanje stručnog radnog tijela za izradu, ažuriranje i praćenje provođenja lokalnih i kantonalnih strategija prema mladima u čijem će radu učestvovati predstavnici/e vijeća mladih ili omladinskih udruženja;</p> <p>6.4.1.5. Dati podršku istraživanju u cilju donošenja nove strategije prema mladima;</p> <p>6.4.1.6. Osnivanje komisije za mlade, uz uključivanje predstavnika mladih, pri</p>	2024-2027	Gradska uprava i NVO	25.000 KM

		<p>gradskom vijeću kao stalnog radnog tijela.</p> <p>6.4.2.1. Profesionalni razvoj i usavršavanje službenika/ce za mlade te jačanje kapaciteta svih onih koji se bave radom sa mladima i omladinskim aktivnostima;</p> <p>6.4.2.2. Osiguranje godišnjih grantova za projekte za mlade dodijeljujući ih putem javnog poziva s kriterijima, u skladu s evropskim principima u radu javnih uprava;</p> <p>6.4.2.3. Pružanje mentorske i finansijske podrške radu lokalnog, odnosno gradskog, vijeća mladih</p>			
--	--	---	--	--	--

Sigurnost mladih

Sigurnosnom situacijom u Gradačcu više od trećine ispitanih mladih više je nezadovoljno, nego zadovoljno, a radi se o 37,4% ispitanika. S druge strane, sigurnosnom situacijom je više zadovoljno, nego nezadovoljno 20,9% ispitanih. Da su potpuno zadovoljni sigurnosnom situacijom odgovorilo je 5,4% mladih, a potpuno nezadovoljnih je 33,6%.

Grafik 8. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom

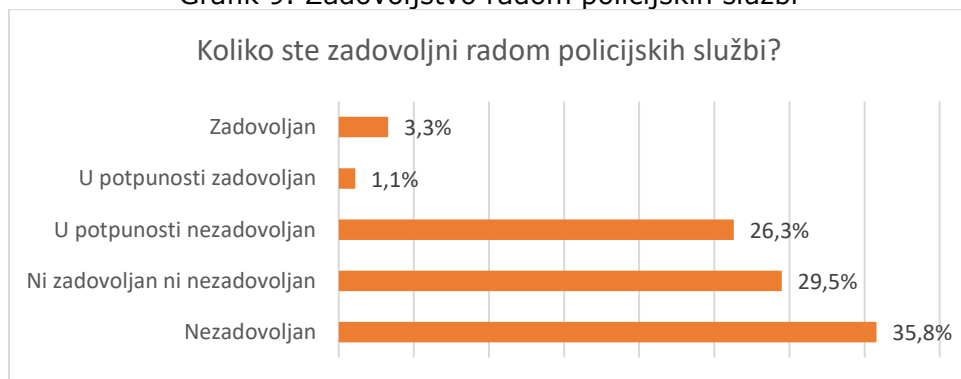

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kada je u pitanju rad policijskih službi u Gradačcu, najviše je nezadovoljnih, odnosno 35,8% mladih. Potom slijede neodlučni, odnosno, 29,5% ispitanika izjasnilo se da nisu ni zadovoljni, ni nezadovoljni radom policijskih službi. Njihovim radom potpuno je nezadovoljno 26,3%, dok je zadovoljnih i potpuno zadovoljnih ukupno 4,4%. Ovo je najniži nivo povjerenja mladih prema radu policijskih službenika koji je uočen i više lokalnih zajednica gdje su rađena slična istraživanja.

Sumirano, svije trećine (62,1%) mladih su nezadovoljni radom policijskih službenika u Gradačcu.

Grafik 9. Zadovoljstvo radom policijskih službi

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi fokus grupe istakli su da su nedavni događaji u Gradačcu potaknuli su aktivnu reakciju građana i lokalnih inicijativa kako bi se poboljšala sigurnost u gradu, ali izazovi u implementaciji mjera ostaju očiti, kao i potreba za kontinuiranim radom na ovoj važnoj temi.

U slučajevima kada se trebaju sjetiti znaju li nekoga ko je bio žrtva nasilja, u prvom redu mladi su istakli međuvršnjačko nasilje kao dominantan oblik prisutnog nasilja među mladima. Naime, 24,7% ispitanika potvrdilo je da poznaju žrtvu ovakvog oblika nasilja. Odmah poslije toga je nasilje na internetu, gdje je 23,8% mladih odgovorilo da poznaje takve žrtve. Osim toga, 9,8% mladih poznaje nekoga ko je bio žrtva nekog oblika nasilja u porodici. Na pitanje da li poznaju nekoga ko je bio žrtva seksualnog nasilja, 6,8% mladih odgovorilo je potvrdno, a da znaju žrtve nasilja na radnom mjestu odgovorilo je 8,1% ispitanika.

U augustu 2023. godine konstituisano je Koordinaciono tijelo za sigurnost i bezbjednost građana grada Gradačac²⁶. Cilj ovog tijela jeste zajedničko djelovanje, predstavnika lokalne zajednice, institucija i javnih ustanova, nevladinih organizacija i udruženja građana na prevenciji i suzbijanju kriminaliteta i drugih oblika asocijalnog ponašanja. Poseban naglasak u radu ovog tijela se stavlja na edukaciji građana u saradnji svih ključnih aktera o postupanju u slučajevima nasilja u porodici koja se odnosi na primjenu postojećeg „*Protokola intervencije u slučajevima nasilja u porodici za područje grada Gradačac*“.

U cilju podizanja svijesti o značaju prepoznavanja svih oblika nasilja u društvu i porodici, kao jedan od zaključaka sa tematske sjednice Gradskog vijeća po pitanju sigurnosti održane 14.3.2024, formirani su timovi za edukacijske posjete mjesnim zajednicama s ciljem upoznavanja javnosti o načinima prijave nasilja te vrstama zaštitnih mjera i ko ih izriče. Tim čine predstavnici Grada Gradačac, Centar za mentalno zdravlje Doma zdravlja Gradačac, Policijske uprave Gradačac i Centra za socijalni rad.

STRATEŠKI CILJ 7

Osigurati sigurno okruženje i prevenciju rizičnih ponašanja među mladima u Gradu Gradačac.

Problem 1: Mladi su žrtva i počinioci međuvršnjačkog nasilja

Prioritet 1: Mladi smatraju činjenje krivičnih djela neprihvatljivim oblikom svog ponašanja i ponašanja svojih vršnjaka.

Željeni rezultati: Mladi u Gradu Gradačac aktivno se educiraju o štetnosti svih oblika nasilja, prepoznaju ih i aktivno prijavljuju.

Problem 2: Mladima ne prepoznaju internetsko nasilje, te lako postaju žrtva online nasilje.

Prioritet 2: Mladi aktivno pravilno koriste online sadržaj. Svjesni su štetnosti i mogućnosti zloupotrebe online sadržaja.

Željeni rezultati: Uspostavljeni mehanizmi kroz koje mladi mogu prijaviti online nasilje. Mladi prepoznaju online nasilje, svjesni su kada i kako ono nastaje, te su svjesni zloupotreba internetskog sadržaja.

Problem 3: Mladi nemaju povjerenje u rad sigurnosnih službi i policijskih službenika

Prioritet 3: Mladi, imaju razvijenu svijest o poslu koju obavljaju sigurnosne službe, razvijaju povjerenje u policijske službenike.

Željeni rezultati: Mladi poznaju rad sigurnosnih službi i unaprijeđeno povjerenje mladih u službe policije i njihove službenike.

²⁶ Članovi Koordinacionog tijela: <https://www.gradacac.ba/naslovna/index.php/aktuelnosti/novosti/2803-formirano-koordinaciono-tijelo-za-sigurnost-i-bezbjednost-gradana-grada-gradacac>

Prioritet	Mjere	Aktivnosti	Vrijeme provođenja	Odgovorne osobe/institucije	Troškovi
7.1. Promovisati svijest među mladima o neprihvatljivosti svih oblika nasilja (međuvršnjačko, nasilje u porodici, seksualno nasilje i dr.) te podsticati pozitivno ponašanje među vršnjacima kroz edukativne programe i aktivnosti.	7.1.1. Povećan procent mladih u Gradu Gradačac aktivno se educiraju o štetnosti svih oblika nasilja, prepoznaju ga i aktivno prijavljuju.	7.1.1.1. Sprovoditi edukaciju djece i mladih školskog uzrasta o mogućnostima izbjegavanja nasilja i posljedicama koje nastaju nasiljem 7.1.1.2. Uraditi radio emisiju o svim oblicima nasilja 7.1.1.3. Ulične kampanje uz podjelu promotivnog materijala	2024-2027	Policijska uprava, Centar za socijalni rad, Centar za mentalno zdravlje i NVO	10.000 KM
7.2. Pružiti obrazovanje mladima o sigurnom korištenju interneta i online sadržaja kako bi bili svjesni potencijalnih opasnosti i znali se zaštititi od zloupotreba na internetu.	7.2.1. Uspostavljeni mehanizmi kroz koje mladi mogu prijaviti online nasilje. Mladi prepoznaju online nasilje, svjesni su kada i kako ono nastaje, te su svjesni zloupotreba internetskog sadržaja.	7.2.1.1. Sprovoditi edukaciju učenika završnih razreda osnovnih i srednjih škola u Gradačcu u skladu sa starosnom dobi. 7.2.1.2. Edukativne kampanje na društvenim mrežama i platformama	2024-2027	Škole NVO Mediji (Radio, Tv emisije, Internet edukacije)	4.000 KM
7.3. Razviti program koji će podići svijest mladih o ulozi i radu sigurnosnih službi, promovirajući povjerenje u policijske službenike i potičući aktivno sudjelovanje mladih u partnerstvu sa sigurnosnim	7.3.1. Smanjen broj mladih koji nemaju povjerenje u rad sigurnosnih službi i policijskih službenika	7.3.1.1. Posjeta institucijama iz oblasti sigurnosnih službi (Dani otvorenih vrata, organizovane posjete i dr.) 7.3.1.2. Izvršiti edukaciju učenika završnih razreda osnovnih i srednjih škola u Gradačcu u skladu sa starosnom dobi.	2024-2027	Policijska uprava NVO Škole	-----

institucijama službenike i aktivno adekvatno sudjeluju u saboraćaju.					
---	--	--	--	--	--

Mehanizmi za provedbu Strategije prema mladima

Član 8. Zakona o mladima FBiH navodi da odgovorni organi vlasti trebaju mladim osobama putem utvrđenih mjera dati na raspolaganje različite mogućnosti u cilju unapređivanja njihovog razvoja. Pod odgovornim organima vlasti Zakon podrazumijeva općinski, gradski i kantonalni nivo vlasti u Federaciji BiH. Zakon, znači, obavezuje ove nivoe vlasti da odgovorno preduzimaju utvrđene mjere kako bi unaprijedili razvoj mladih ljudi. Pod utvrđenim mjerama podrazumijevaju se mjere predviđene usvojenim dokumentima kao što su strategija prema mladima i program djelovanja za mlade koji je donijela svaka institucija za sebe na temelju strategije prema mladima.²⁷

U skladu s članom 14. Zakona o mladima FBiH, **općinski, gradski i kantonalni organi vlasti** dužni su samostalno osigurati minimum mjera na planu rada s mladima i omladinskih aktivnosti, kao i mehanizme i kapacitete koji, između ostalog, uključuju uspostavljanje stručnog radnog tijela za izradu, ažuriranje i praćenje provođenja lokalnih i kantonalnih strategija prema mladima u čijem će radu učestvovati predstavnici/e vijeća mladih ili omladinskih udruženja.

Općinske, gradske i kantonalne vlasti zakonski su obavezne koordinirati aktivnosti u vezi s radom s mladima i omladinskim aktivnostima. Pod koordinacijom aktivnosti podrazumijeva se koordiniranje aktivnosti iz federalne, kantonalne ili općinske / gradske strategije prema mladima, odnosno programa djelovanja za mlade, povezivanje sličnih projekata i aktivnosti, praćenje uspješnosti u provođenju i postizanju rezultata, vođenje evidencije omladinskih aktivnosti i dr.

U članu 8. Zakona o mladima FBiH navodi se da rad s mladima nude **omladinska udruženja, ostala udruženja, neformalne grupe i drugi nosioci rada s mladima iz nevladinog sektora, kao i nosioci rada s mladima iz vladinog sektora**. Odgovornost za rad s mladima snose, znači, i vladin i nevladin sektor. Iz nevladinog sektora su to omladinska udruženja, druga udruženja, neformalne grupe i drugi nosioci rada s mladima, a to su: domaća i strana fizička i pravna lica koja se bave pitanjima mladih ili su subjekti od značaja za promociju i zaštitu uloge i pozicije mladih, a imaju prava i obaveze u skladu s ovim zakonom.²⁸

Imajući u vodu da je ovom Strategijom za mlade strateški ciljevi određeni na srednjoročni period (četiri godine), veoma je važno definirati mehanizme zadužene za provedbu, monitoring i evaluaciju i po potrebi reviziju ovog strateškog dokumenta.

Istovremeni potrebno je predvidjeti i osigurati finansijsku podršku aktivnostima koje će uslijediti kao provođenjem planiranih mjera Strategije za mlade.

Provedba Strategije za mlade:

U skladu Zakonom o mladima FBiH osnovne strukture potrebne za razvijanje i provedbu Strategije za mlade grada Gradačac su:

1. Komisija za mlade (čl. 19) – redovno općinsko radno tijelo čiji je sastav potrebno proširiti sa predstavnicima Vijeća mladih grada, odnosno omladinskih organizacija.
2. Vijeće mladih (čl. 37,38 i 39) – Vijeće mladih osniva više od 50% omladinskih udruženja grada, sa ulogom djelovanja na jačanju uključenja mladih u društveni život zajednice i njihovom informiranju, kao i ulogom izrade, izmjene i provođenja općinske Strategije za mlade na odgovarajućem nivou.
3. Službenik za mlade (čl.12) – Općinski i gradski nivo vlasti dužni su samostalno odrediti službenika/cu za pitanja mladih koji/a obavlja zadatke u smislu Zakona o mladima FBiH, a koji/a je certificiran/a od strane nadležnog federalnog ministarstva.

²⁷Jasmin Bešić et al., *Vodič kroz zakon o mladima FBiH*, Institut za razvoj mladih KULT, Sarajevo, str. 57.

²⁸Ibid.

Monitoring i evaluacija

Evaluacija je proces, obično sistematičan i objektivan koliko je to moguće, kojim se određuje vrijednosti ili značaj aktivnosti, politike ili programa, planirane intervencije, intervencije u toku ili završene intervencije.²⁹

Evaluacija Strategije prema mladima pomaže da se odgovori na pitanja o intervenciji kao što su sljedeća:

- Koji su utjecaji provedenih mjera iz Strategije?
- Provode li se mjere u skladu s planom?
- Ko i kakvu korist ima od provedenih mjera?

Monitoring je stalna funkcija koja koristi sistemsko prikupljanje podataka o određenim indikatorima da bi se menadžmentu i glavnim uključenim stranama tekuće razvojne intervencije osigurali pokazatelji stepena napretka i ostvarenja ciljeva i napretka u upotrebi dodijeljenih sredstava.³⁰

Monitoring i evaluacija Strategije prema mladima trebaju se zasnivati na praćenju i vrednovanju rezultata. Sistem zasnovan na rezultatima pomaže kreatorima Strategije, onima koji su je usvojili i onima koji prate njene rezultate u odnosu na ciljnu grupu te drugim uključenim stranama da odgovore na osnovna pitanja o tome jesu li ostvareni predviđeni ishodi.

Monitoring zasnovan na rezultatima jeste stalan proces prikupljanja i analiziranja informacija zasnovanih na ključnim indikatorima te poređenje stvarnih rezultata s očekivanim rezultatima kako bi se odredilo koliko dobro se implementira Strategija. To je kontinuiran proces određivanja napretka ka eksplicitnim, kratkoročnim, srednjoročnim i dugoročnim rezultatima praćenjem pokazatelja kretanja ka ostvarenju specifičnih, unaprijed određenih ciljeva (ishoda) upotrebom indikatora. Monitoring zasnovan na rezultatima osigurat će povratnu informaciju o napretku (ili nepostojanju napretka) osoblju i onima koji donose odluke, koji informacije mogu koristiti na različite načine kako bi poboljšali učinak.

Monitoring uključuje određivanje napretka ka ostvarenju ishoda ili utjecaja. Ishod se ne može odrediti direktno, stoga je određen set indikatora koji, kad se pravilno izmjere, osiguravaju informacije o tome jesu li ili nisu ostvareni ishodi ili željeni učinci, tj. jesu li preduzete mjere doprinijele približavanju ispunjenja vizije Strategije.

Indikator učinka jeste „varijabla koja omogućava verifikaciju promjena u razvojnoj intervenciji ili pokazuje ishode relativne onome što je planirano“³¹ (OECD 2002, str. 29).

Evaluacija zasnovana na rezultatima jeste procjena planiranih, tekućih ili završenih intervencija kako bi se odredili njihova relevantnost, efektivnost i efikasnost, utjecaj i održivost. Namjera je osigurati informacije koje su vjerodostojne, upotrebljive omogućavajući uključivanje naučenih lekcija u proces donošenja odluka. Evaluacija mjeru posmatra u širem pogledu, postavljajući pitanje je li napredak ka cilju ili određeni ishod uzrokovan mjerom, ili postoje neka druga objašnjenja za promjene koje je odabrao sistem monitoringa. Pitanja evaluacije mogu uključivati sljedeće:

- Jesu li ishodi vjerodostojni?
- Koliko efektivno i efikasno se ostvaruju?
- Koji neočekivani efekti su uzrokovani mjerama?
- Predstavlja li mjera strategiju za rješavanje određenog skupa potreba koja je najviše isplativa i održiva?

Monitoringom i evaluacijom zasnovanom na rezultatima mogu se demonstrirati poboljšanja ili pak nedostatak poboljšanja.

²⁹Glosar Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) / Razvojnog komiteta za pomoć (DAC) (OECD, 2000, str. 21).

³⁰Isto (OECD 2002, str. 27–28).

³¹Isto (OECD 2002, str. 29).

Izvještavajući o rezultatima mjera Strategije, Službenik za mlade Grada Gradačac će pokazati svoj kredibilitet i povjerenje javnosti, a naročito mladih ljudi radi kojih je izrađena Strategija i radi kojih se provode mjere.

Dobar sistem monitoringa i evaluacije zasnovan na rezultatima vrlo je koristan kao motivacijski i menadžmentski alat, pomaže pri fokusiranju pažnje na ostvarivanje rezultata koji su važni Gradu Gradačac, interesnim stranama i mladim ljudima.

Sistem monitoringa i evaluacije pružit će pravovremenu informaciju svim uključenim stranama, a prije svega Komisiji za mlade Grada Gradačac, o napretku postizanja učinka Strategije. On će pomoći u ranoj identifikaciji eventualne slabosti koja zahtijeva korektivne mjere. Podaci monitoringa također će osigurati informacije o netipičnim vrijednostima (područja koja rade naročito dobro ili naročito loše).

Stoga:

Strategija prema mladima Grada Gradačac predviđa ishode i željene rezultate te mjere za provedbu i postizanje zacrtanih strateških ciljeva, prioriteta i mjera.

Potrebno je na samom početku provođenja Strategije napraviti sistem monitoringa i evaluacije zasnovan na rezultatima, s tim da će se na nivou Strategije pratiti i mjeriti postignuti učinci, dok će se programi djelovanja za svaku pojedinačnu godinu baviti detaljnim aktivnostima čija je provedba potrebna za postizanje ciljeva.

Svaki program djelovanja utvrdit će svoje vlastite indikatore uspjeha na nivou željenih rezultata strategije, odnosno na nivou ishoda programa. Na taj način će se osigurati da se i Strategija i programi prate i vrednuju na osnovu rezultata.

Pregled troškova po godinama

Godina	Iznos
2024.	166.750,00 KM
2025.	197.416,67 KM
2026.	197.416,67 KM
2027.	197.416,66 KM
ukupno:	759.000,00 KM

Učesnici za izradu Strategije prema mladima

1. **Mirel Bijedić**, oblast aktivizam i slobodno vrijeme mladih, predsjednik Radne grupe;
2. **Nermina Hadžimuhamedović**, oblast obrazovanja i nauke mladih, članica Radne grupe;
3. **Senad Džombić**, oblast rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih, član Radne grupe;
4. **Mirsada Omerović**, oblast socijalna briga mladih, članica Radne grupe;
5. **Eldina Peštalić**, oblast zdravstvena zaštita mladih, članica Radne grupe;
6. **Nadira Duraković**, oblast kultura i umjetnost mladih, članica Radne grupe;
7. **Nedžad Osmić**, oblast sigurnost mladih, član Radne grupe;
8. **Ammar Grabić**, predstavnik Vijeća mladih općine Gradačac;
9. **Amina Omerbašić**, predstavnica Asocijacije srednjoškolaca u BiH;
10. **Munever Mešić**, predstavnik Udruženja mladih „FUTURA“ i
11. **Emir Duraković**, predstavnik Udruženja „KULT“ Gradačac.